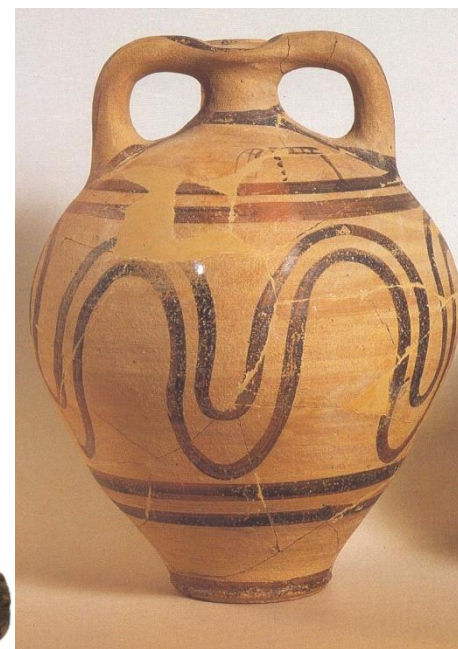

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Φιλοσοφική Σχολή – Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
ΙΑ 02 «Εισαγωγή στην Αιγαιακή Προϊστορία»

8

Τα Μυκηναϊκά Ανακτορικά Κράτη

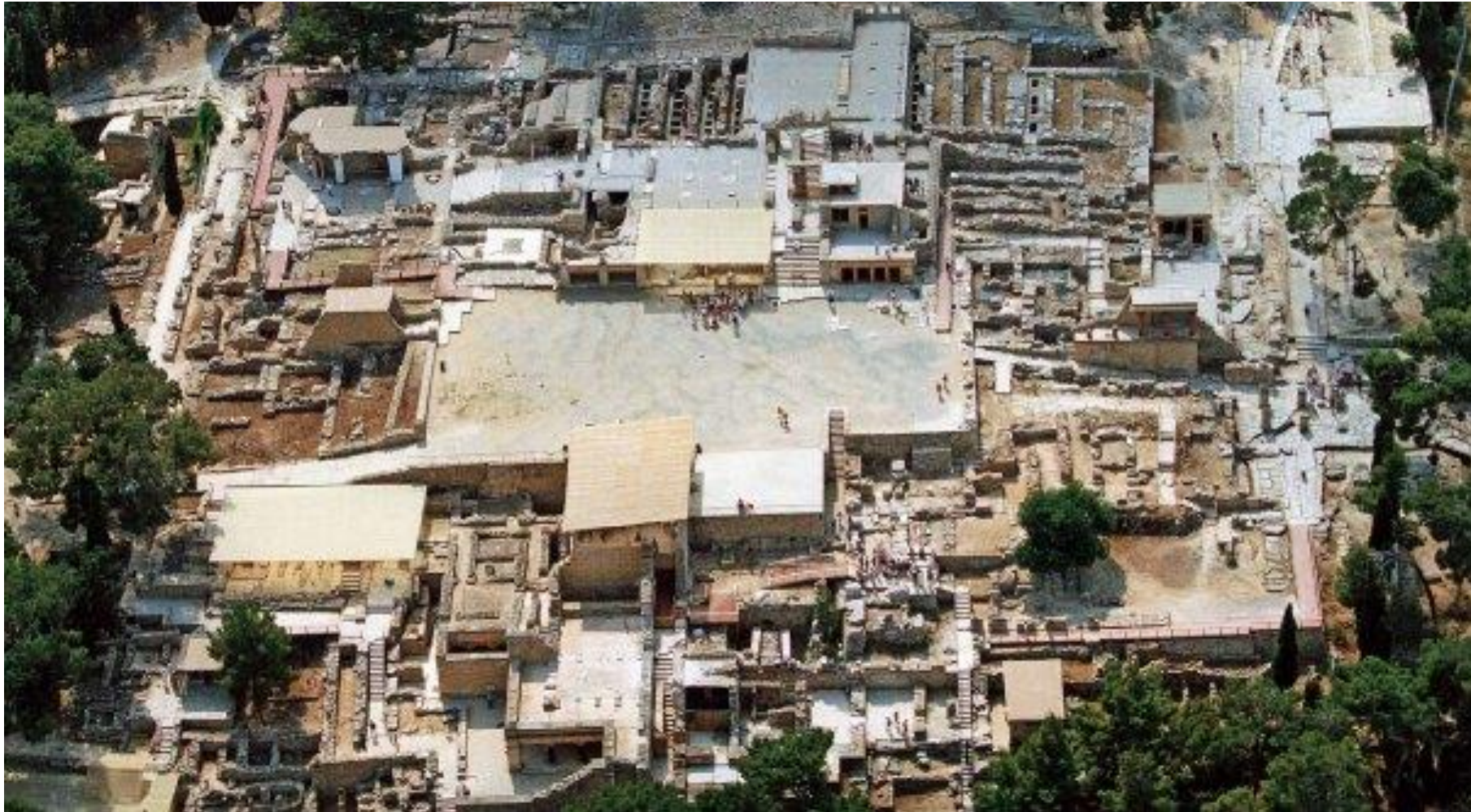

Βασίλης Πετράκης

Τα κυριότερα ζητήματα που θα θιγούν σε αυτή την παρουσίαση

- Το ιστορικό βάθος της Κνωσού μέχρι την Υστερομινωική ΙΙ περίοδο
- Το ιδιάζον πολιτισμικό περιβάλλον της Κνωσού κατά την Υστερομινωική ΙΙ-ΙΙΙΑ1 περίοδο και η σχέση της με το μυκηναϊκό κόσμο
- Η γένεση του Μυκηναϊκού ανακτορικού συστήματος στην Κρήτη
- Μια αναγκαία παρέκβαση: σύντομη επισκόπηση των Αιγαιακών γραφών
- Οι βασικές αρχές της λειτουργίας του μυκηναϊκού ανακτορικού συστήματος

Ένας αρχαίος τόπος
Η Κνωσός πριν το 'ανάκτορο'

Ένας αρχαίος τόπος

Η Κνωσός πριν το 'ανάκτορο'

- κατασκευή εκτεταμένων αναλημμάτων και ισοπέδωση λόφου Κεφάλας ήδη κατά το τέλος της Νεολιθικής (Τελική Νεολιθική IV περ. 3300-3100/3000 π.Χ.)
- σημαντική δραστηριότητα δια μέσου της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ.
- επιτάχυνση και απογείωση κατά την ΠΜ ΙΙΙ-ΜΜ ΙΒ, αλλά όχι εντελώς σαφές 'διαχωριστικό όριο'

Τα ανάκτορα της Κνωσού κατά τη Δεύτερη Ανακτορική περίοδο (φάσεις όπως διακρίνονται από τον Colin F. Macdonald)

MM IIIB

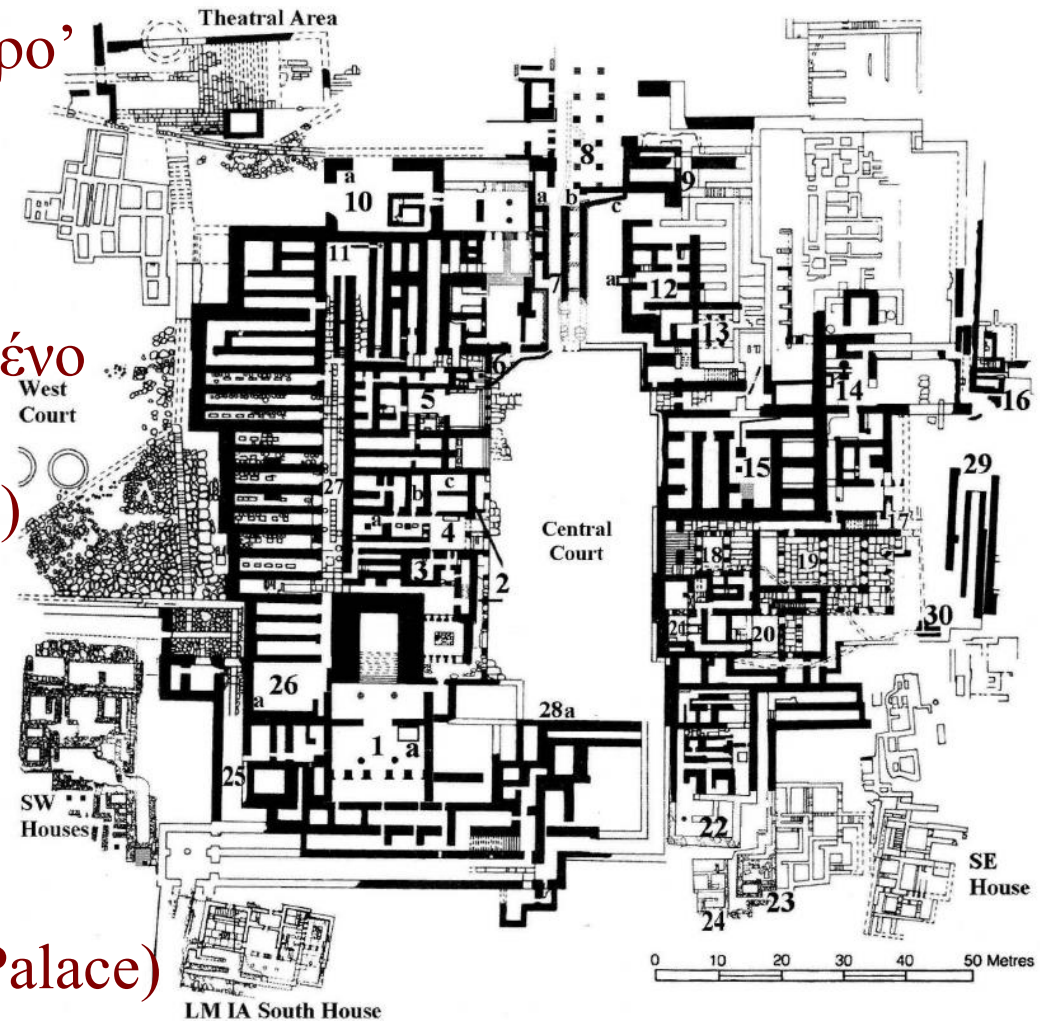
Το 'Νέο Ανάκτορο'
(New Palace)

YM IA

Το Τοιχογραφημένο
Ανάκτορο
(Frescoed Palace)

YM IB

Το Ερειπωμένο
Ανάκτορο
(Ruined/ Ghost Palace)

Με λίγα λόγια...

“The impression is of a building complex that was always in a process of becoming, a *palimpsest of multiple, episodic* investments of material and symbolic resources and thus *a dynamic rather than a static or unitary entity*”

(PETER TOMKINS για την Κνωσό, στο *Back to the Beginning* [2012], σελ. 64)

“The [MM IB-II] Palace appropriated both the place and the spirit of a religious center that had functioned with less formal structures for centuries”

(COLIN MACDONALD για την Κνωσό, στο *Back to the Beginning* [2012], σελ. 111)

Τελικά ποιος προκάλεσε τις καταστροφές της Υστερομινωικής IB;

Ανήκουν όλες στον ίδιο ορίζοντα;

- Υπάρχουν μερικά προβλήματα στον συγχρονισμό, καθώς αυτός βασίζεται κυρίως στην λεπτότεχνη κεραμική (Θαλάσσιος Ρυθμός και άλλοι της Ειδικής Ανακτορικής Παράδοσης) με *argumenta ex silentio*
- Αρκετοί ορίζοντες καταστροφές της YM IB έχουν ίχνη έντονης φωτιάς (ανθρώπινη δράση;)
- Πρόσφατες μελέτες ενθαρρύνουν την υποδιαίρεση της YM IB σε δύο υποφάσεις

Ποια θα μπορούσε να είναι η αιτία;

- Φυσικές καταστροφές (κυρίαρχη εκδοχή οι σεισμοί)
- Εσωτερικές συγκρούσεις
- Εισβολή και ‘κατάκτηση’ από ομάδες της ηπειρωτικής Ελλάδας
- Κατάρρευση λόγω εγγενών συστημικών χαρακτηριστικών/ αποτυχίας απόδοσης του οφέλους μιας πολύπλοκης θεσμικής οργάνωσης (“systems collapse” κατά J. Tainter)

Από την καταστροφή στην αναγέννηση: οι επόμενες μέρες

Τα κύρια χαρακτηριστικά των καινοτομιών των ΥΜ ΙΙ-ΙΙΙΑ1 φάσεων

- Μεταβολές στους κεραμικούς ρυθμούς
- Μεταβολές στα έθιμα ταφής (συμπεριλαμβανομένων και των ‘τάφων πολεμιστών’)
- Νέο πνεύμα μνημειακότητας και πειραματισμού
- Η γένεση ενός νέου διοικητικού συστήματος

Οι φορείς των αλλαγών:

- Κάτοικοι της ηπειρωτικής Ελλάδας; (από ποια περιοχή;)
 - Τι έκαναν στην Κρήτη;
 - Πως ήρθαν/ εδραιώθηκαν εκεί;
 - Πως μπόρεσαν να καταλάβουν ένα μακραίωνο διοικητικό/ ιδεολογικό σύστημα;

Η Υστερομινωική ΙΙ Κρήτη

Περιορισμένη κατανομή διαγνώσιμης
ΥΜ ΙΙ κεραμικής (την οποία γνωρίζουμε και
ορίζουμε βάσει των Κνωσιακών ευρημάτων)

Ίσως όχι ενδεικτική αραιής κατοίκησης

Τοπικές τάσεις στην Ανατολική Κρήτη
ΥΜ ΙΙ-ΙΙΙΑ1 κεραμική
από την περίοδο της
‘ανακατάληψης’
στην Κάτω Ζάκρο
(φάση Ζάκρος VI)
Παράλληλα σε Παλαίικαστρο,
Μόχλο και αλλού

Η κατανομή διαγνώσιμης ΥΜ ΙΙ (Κνωσιακής) κεραμικής
(κατά J. Bennet, *AJA* 89 [1985], 244, ill. 6
βασισμένη στον M.R. Popham, *BSA* 75 [1980], 163-167

Αντιπροσωπευτική διακοσμημένη ΥΜ ΙΙ κεραμική

- Πειραματισμοί
- ΥΜ ΙΒ ‘αναφορές’

1

2 (NOT TO SCALE)

3

4

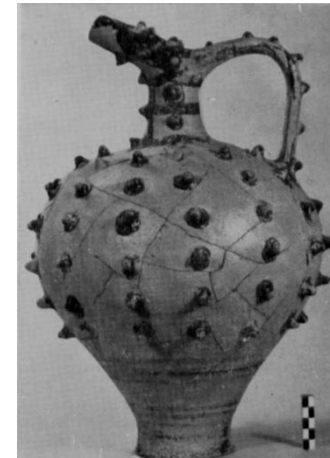
5 (NOT TO SCALE)

6

Υστερομινωική II-IIIΑ1 Κνωσός

Στιγμιότυπα κεραμικής μνημειακότητας

Υστερομινωική II-IIIΑ1 Κνωσός
Στιγμιότυπα κεραμικής μνημειακότητας

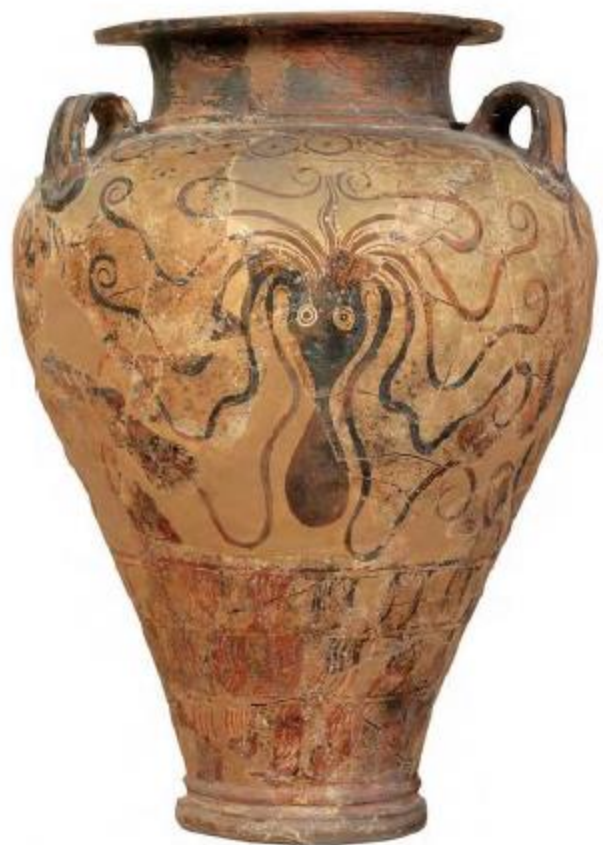

Υστερομινωική ΙΙ-ΙΙΙΑ1 Κνωσός
Στιγμιότυπα κεραμικής μνημειακότητας

Υστερομινωική II-IIIΑ1 Κνωσός
Στιγμιότυπα κεραμικής
μνημειακότητας

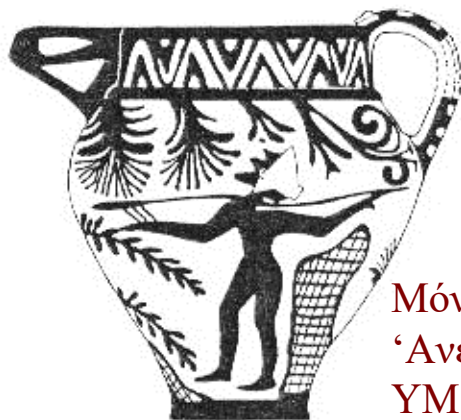

Υστερομινωική ΙΙ-ΙΙΑ1 Κνωσός

Προώθηση της πολεμικής ανδρείας στην εικονογραφία

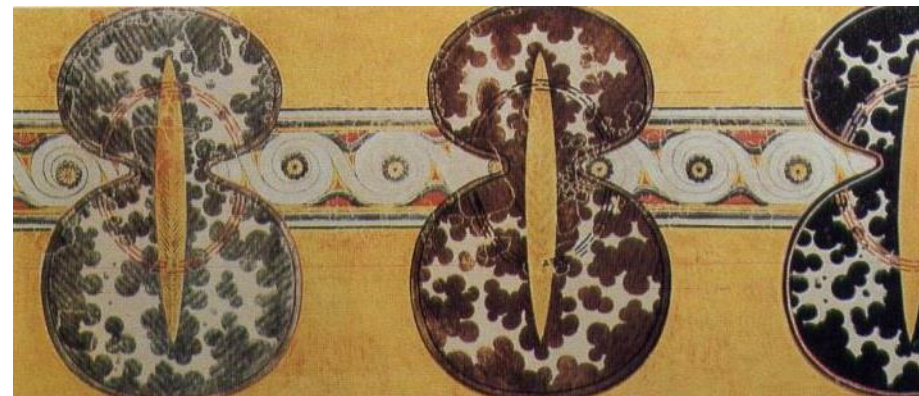
Μοτίβα του Κνωσιακού Ανακτορικού Ρυθμού

Τοιχογραφία των Ασπίδων
("Shield Fresco")
(πιθανώς ΥΜ ΙΙ-ΙΙΑ1)

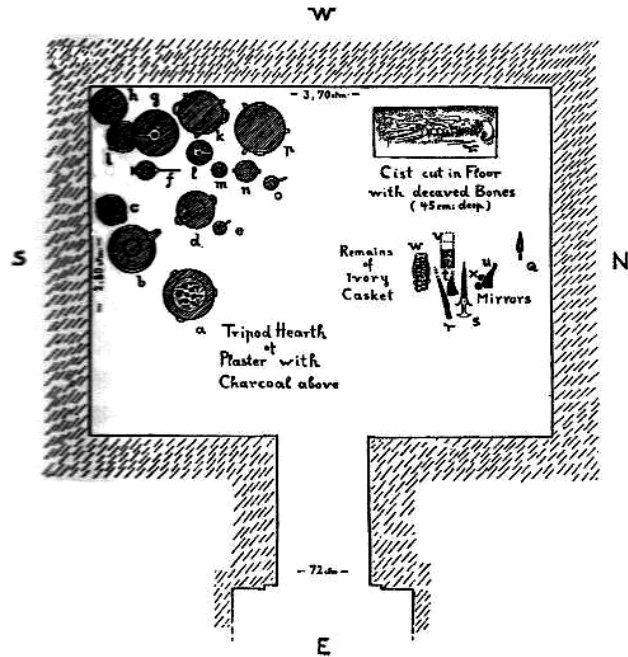

Μόνωτο γεφυρόστομο αγγείο
'Ανεξερεύνητη Έπαυλη'
ΥΜ ΙΙ

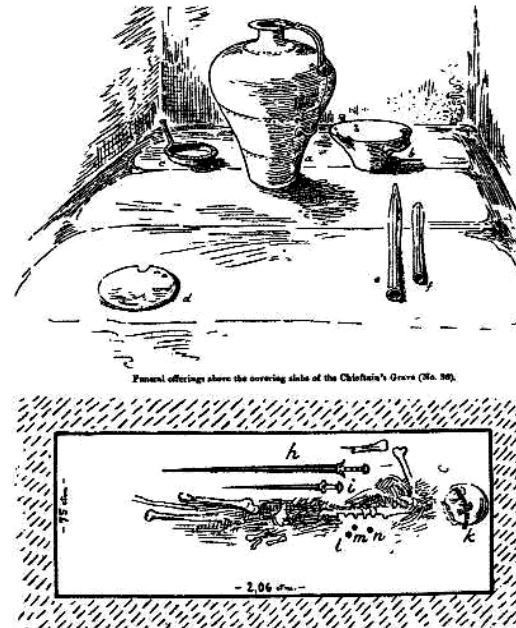

... και στην ταφική συμπεριφορά

Ταφές από τη Ζαφέρ Παπούρα (Κνωσός)

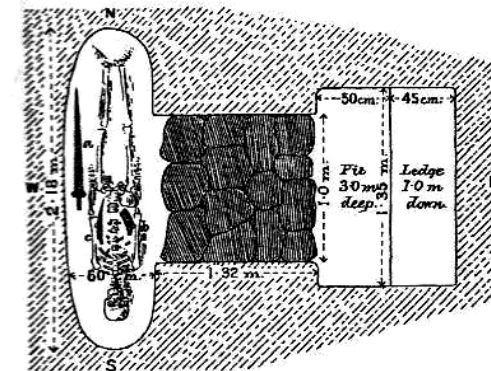
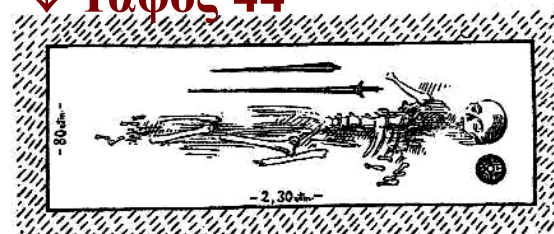
Τάφος 14:
‘Tomb of the Tripod Hearth’
Τετράπλευρης κάτοψης λαξευτός
θαλαμωτός τάφος με δρόμο
και στόμιο

↑ **Τάφος 36:** ‘Chieftain’s Grave’

Λακκοειδείς τάφοι

↓ **Τάφος 44**

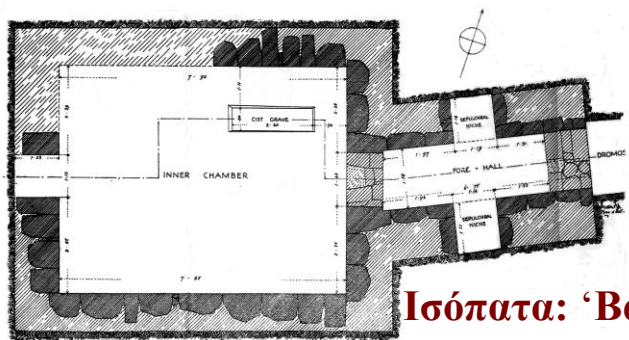

Τάφος 43

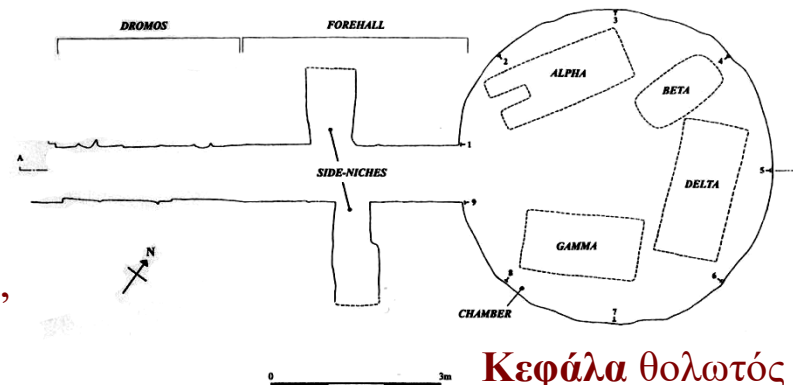
Φρεατοειδής
λαξευτός θαλαμωτός
(‘pit-cave’)

Υστερομινωική II-IIIΑ1 Κνωσός

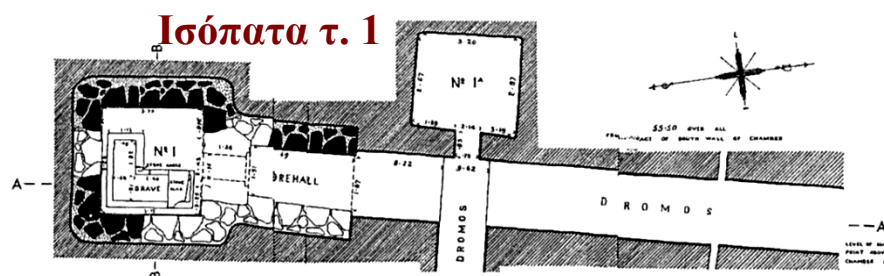
Έκρηξη ταφικής μνημειακότητας και πολυμορφίας

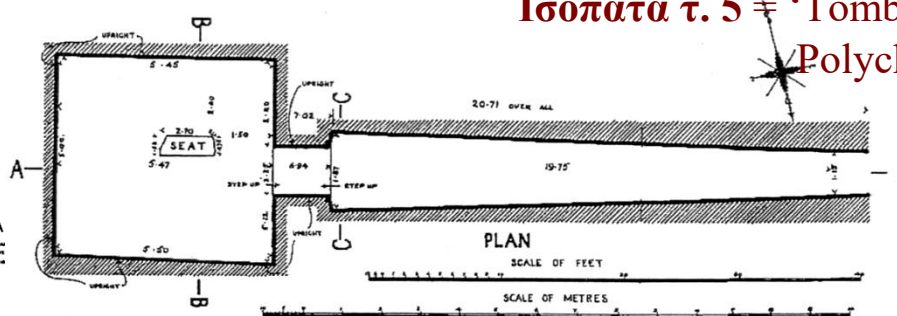
Ισόπατα: 'Βασιλικός τάφος'

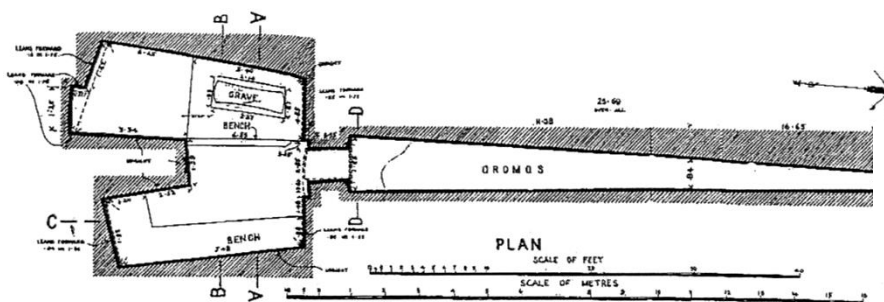
Κεφάλι θολωτός τάφος

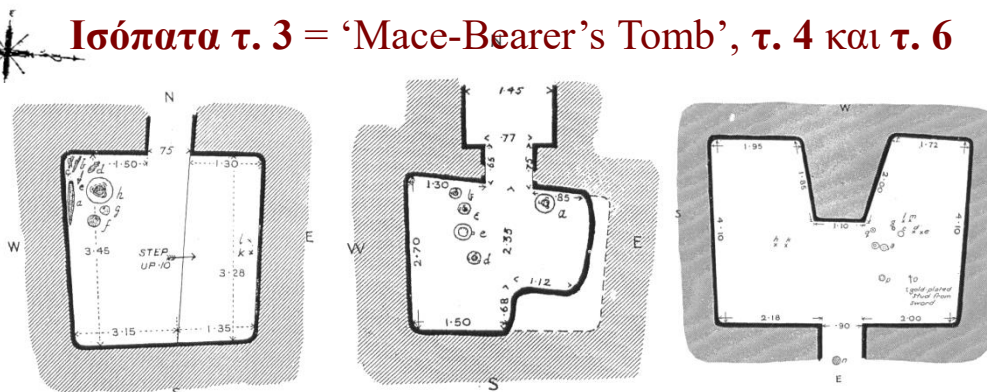
Ισόπατα τ. 1

Ισόπατα τ. 5 = 'Tomb of the Polychrome Vases'

Ισόπατα τ. 2 = 'Tomb of the Double Axes'

Ισόπατα τ. 3 = 'Mace-Bearer's Tomb', τ. 4 και τ. 6

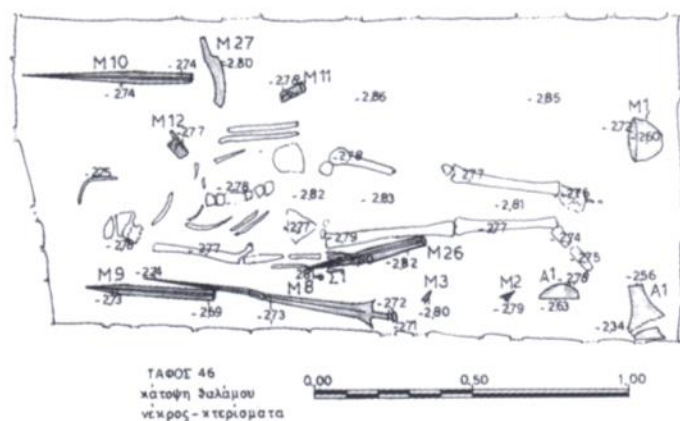
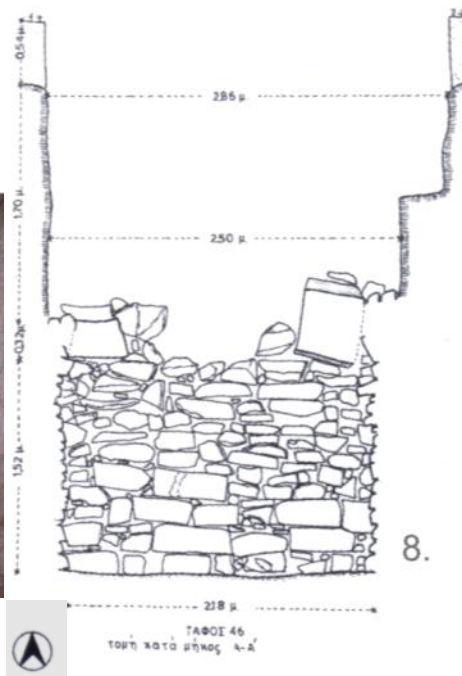
Χανιά: οικόπεδο Κουκλάκη

Φρεατοειδείς θαλαμωτοί ('pit-caves') και παραλλαγές τους

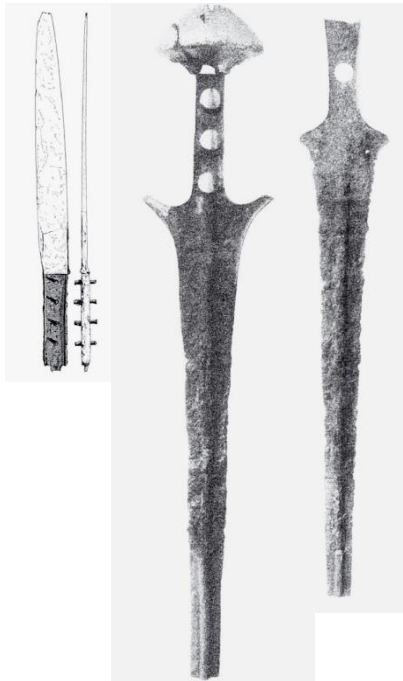
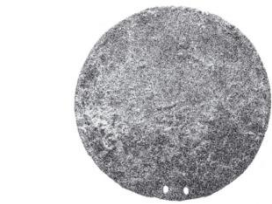
Χανιά: οικόπεδο Κουκλάκη

Λακκοειδής τάφος 46

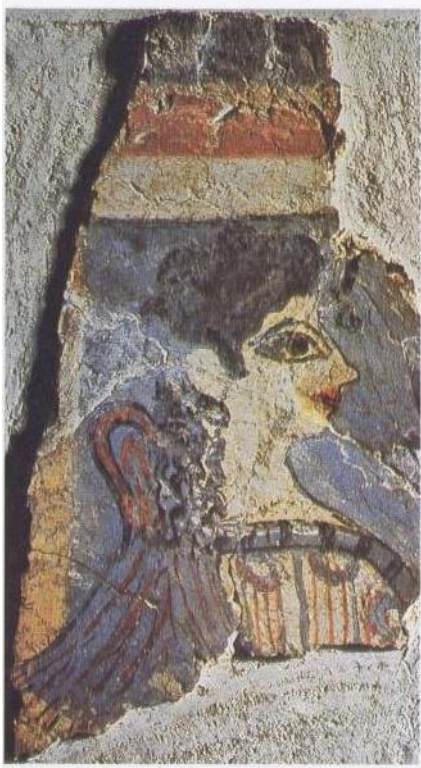
Ένας ένδοξος πολεμιστής σε ένα ταπεινό τάφο

Ο τάφος με την πανοπλία από τα Δενδρά (θαλαμωτός τάφος 12)
ΥΕ ΙΙΒ-ΙΙΙΑ1

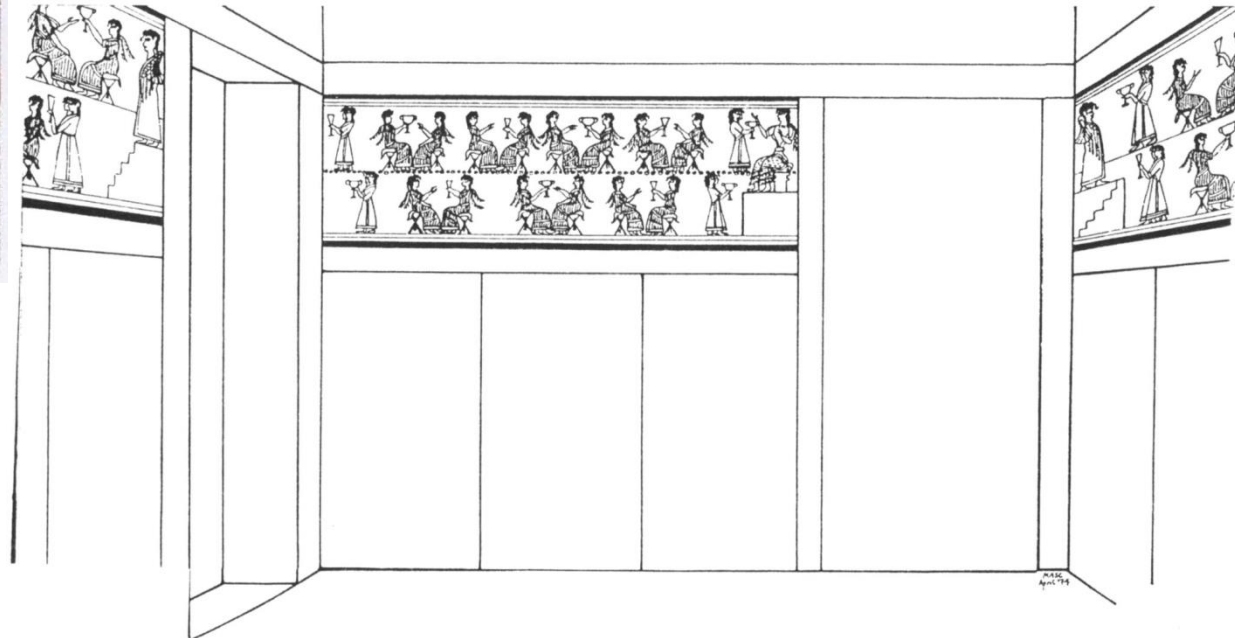
Πως υιοθετούμε ένα ‘Μινωικό ανάκτορο’

Βήμα 2^ο: Επεκτείνουμε την αρχιτεκτονική διακόσμηση

‘La Parisienne’

Η τοιχογραφία της προσφοράς
σπονδών
(‘Campstool Fresco’)

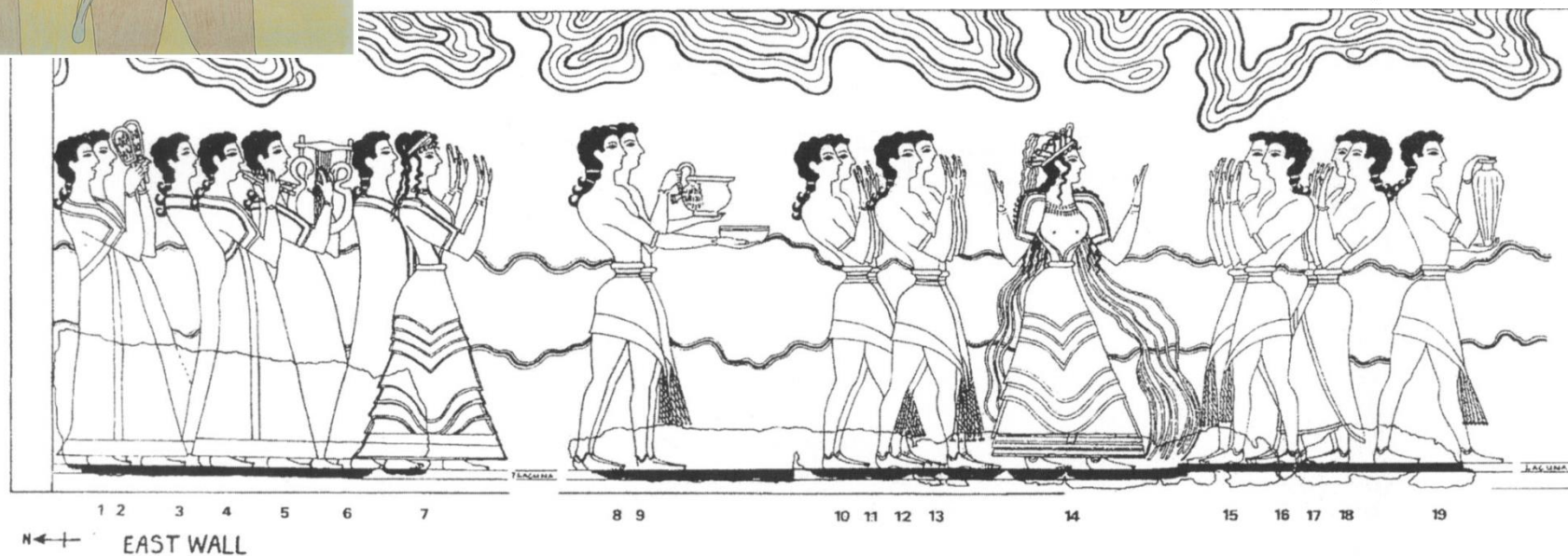

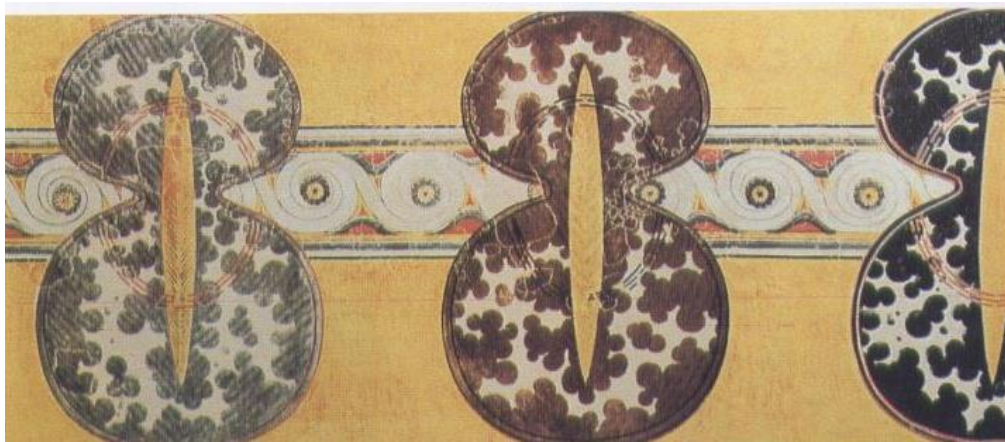

Ο Ρυτοφόρος
(‘Cup Bearer Fresco’)

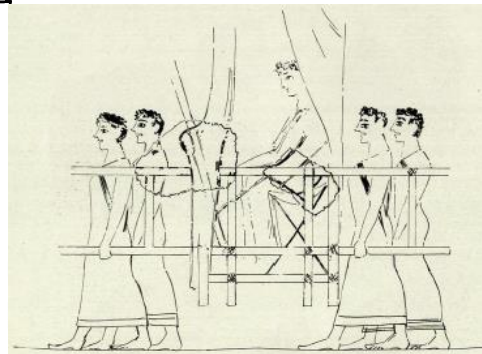
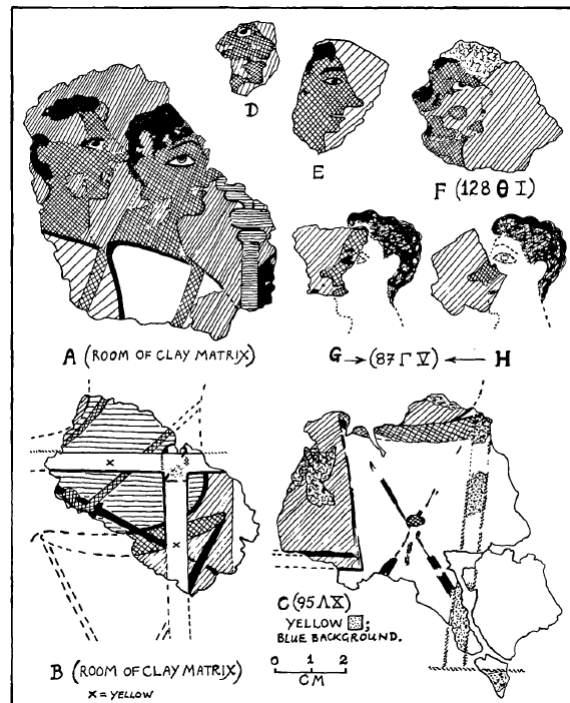
Η Τοιχογραφία της Πομπής
(‘Procession Fresco’)

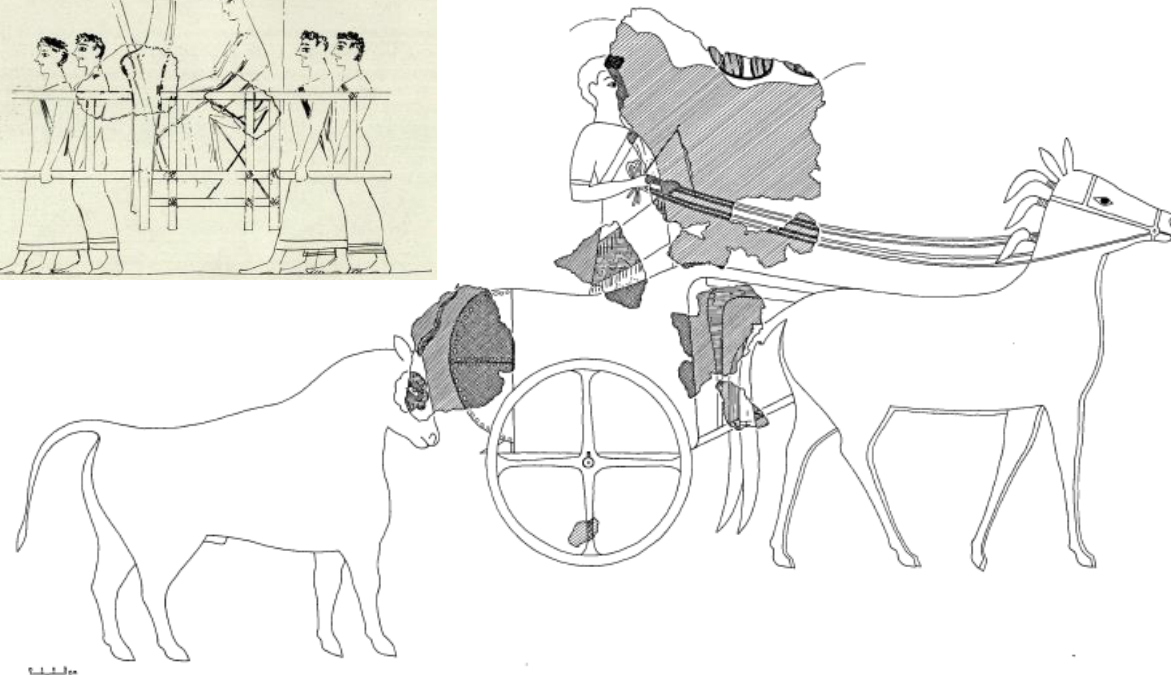

Η Τοιχογραφία των Ασπίδων
'Shield Fresco'

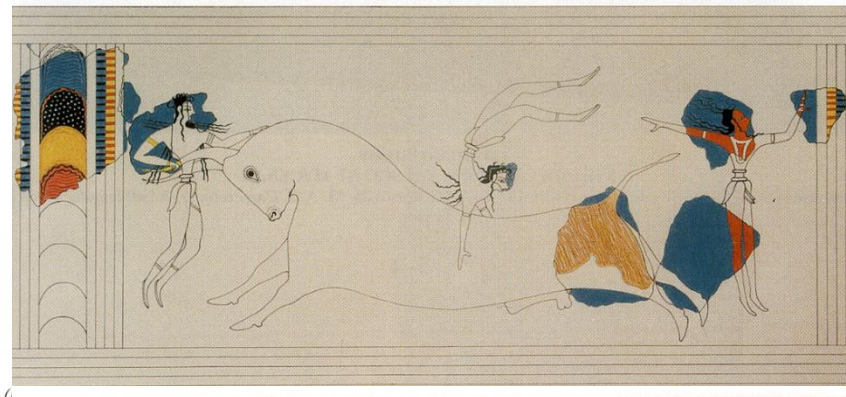
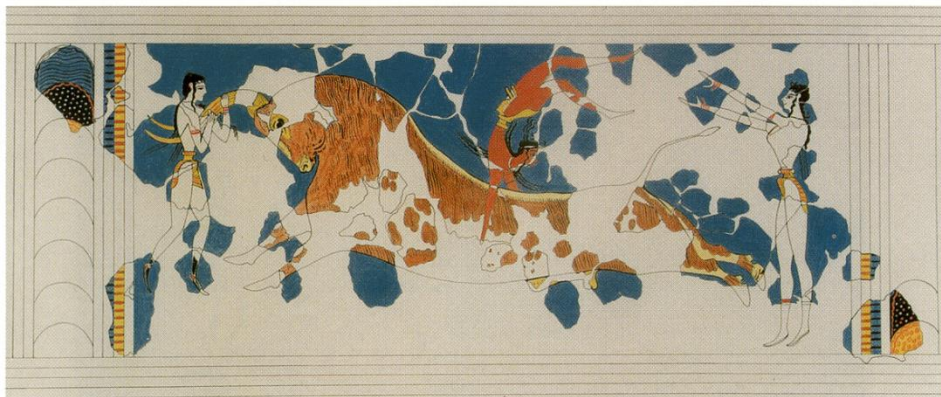
Η Τοιχογραφία του Φορείου ('Palanquin Fresco')

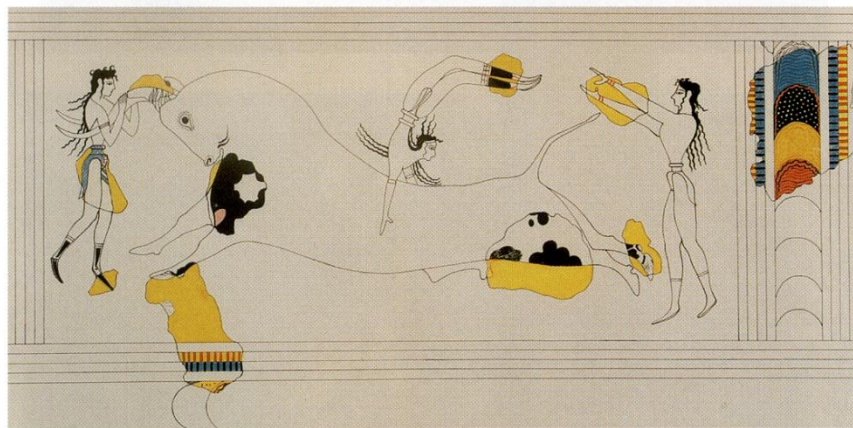
Η Τοιχογραφία του Άρματος
The 'Chariot Fresco'

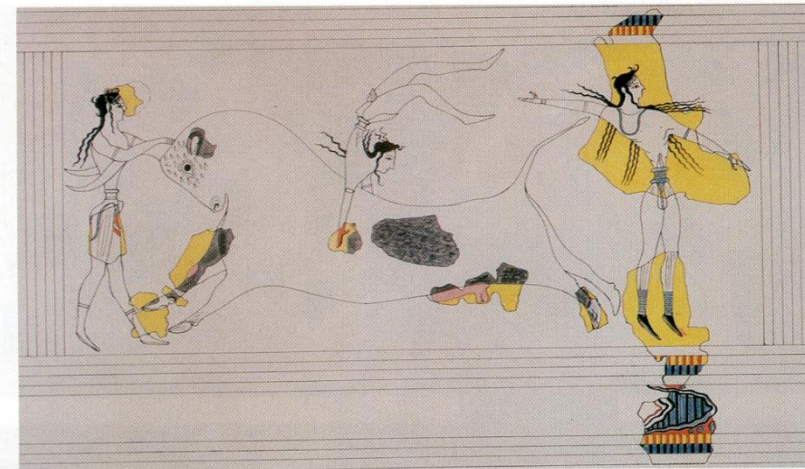
Η Τοιχογραφία των Ταυροκαθαψίων (‘Taureador Fresco’)

3

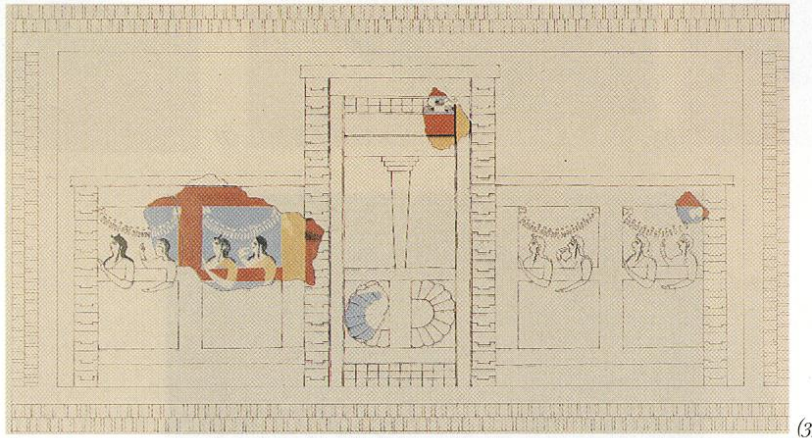
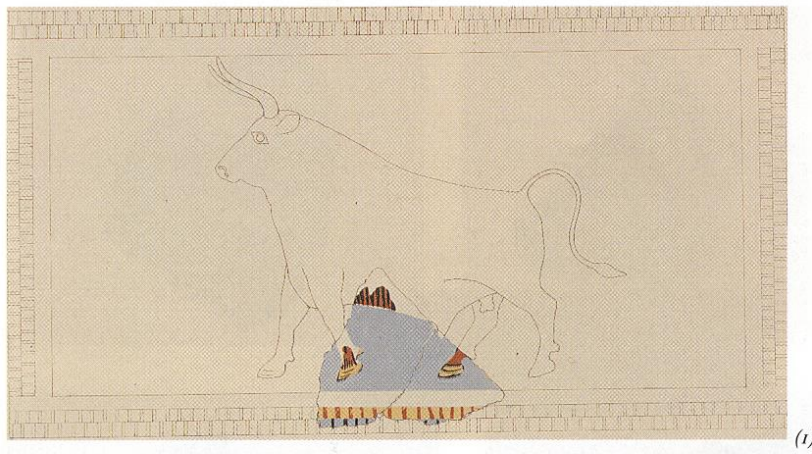
(2)

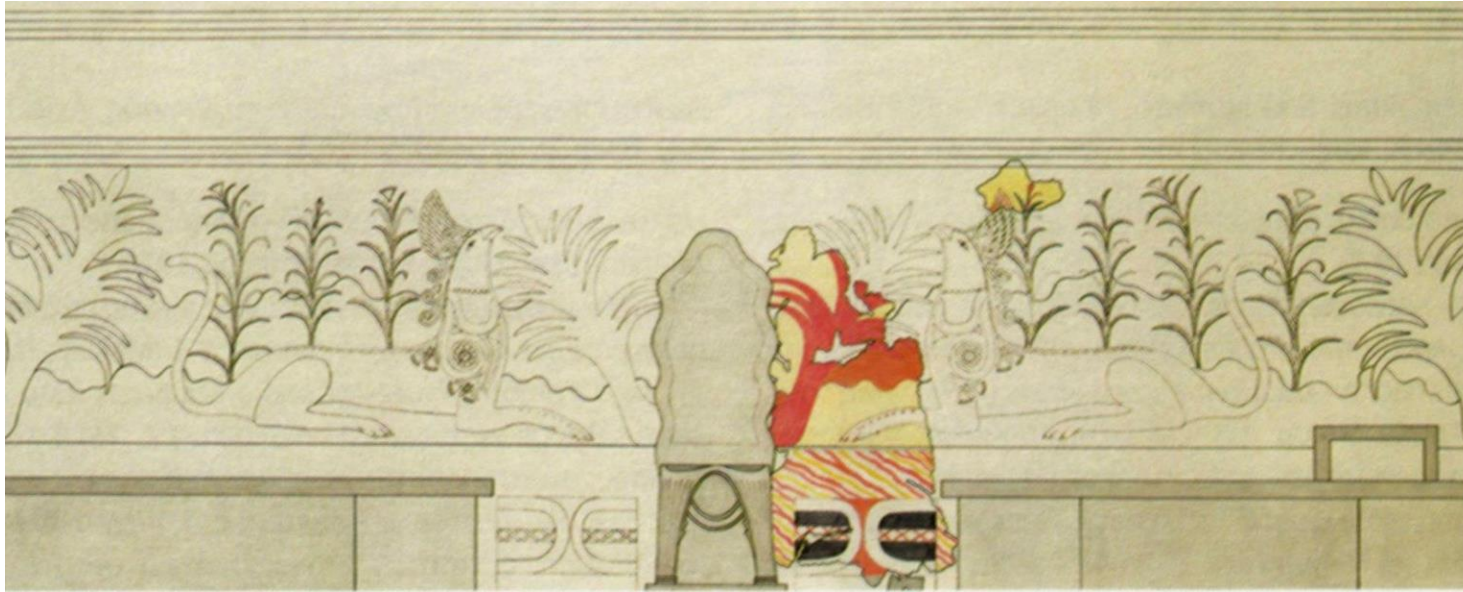
(1)

Μετάδοση εικόνων και ιδεών

Η τοιχογραφία της ταυρομαχίας
'Bull Leaping Fresco' βρέθηκε
κάτω από την 'Οικία της Αναβάθρας'
(Ramp House) των Μυκηνών
(πιθανώς ΥΕ IIB-III A1)

Η Τοιχογραφία της Αίθουσας του Θρόνου ('Throne Room Fresco')

Αποκατάσταση
της σύνθεσης
κατά M. Cameron

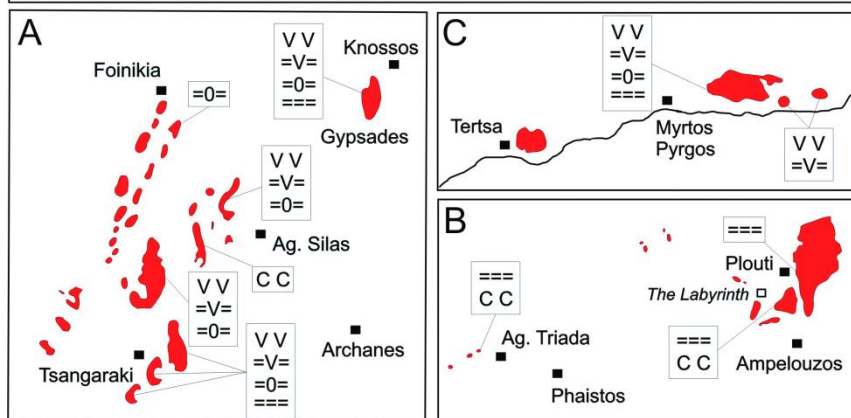
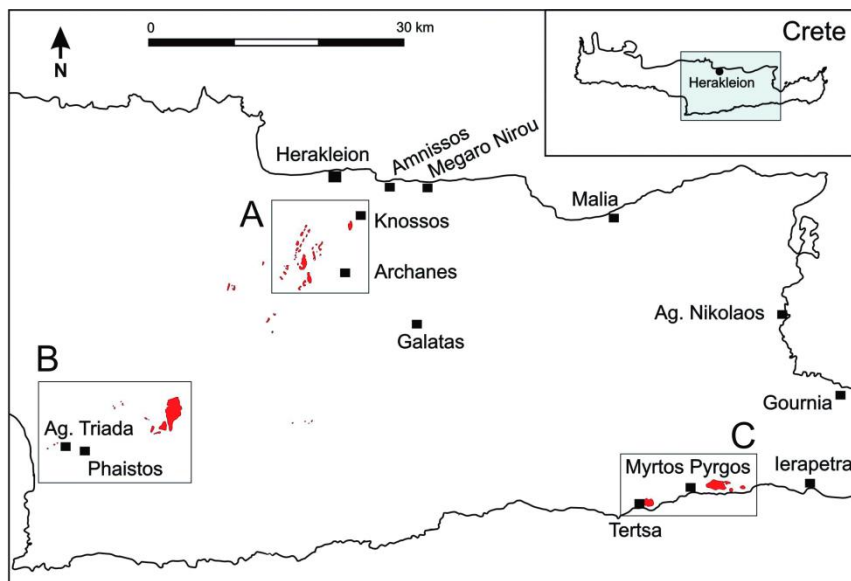

Αποκατάσταση *in situ* του Gillieron
(χωρίς το θραύσμα με τον φοίνικα)

Αποκατάσταση (με αντίγραφο) στο
Ashmolean Museum (Οξφόρδη)

Γύψος: ο συρμός της ΥΜ ΙΙ-ΙΙΙΑ1

Messinian
gypsum
outcrops

Gypsum facies

V V Massive selenite
=V= Banded selenite
=0= Nodular and lenticular selenite
== Fine-grained laminated
C C Chaotic

Αλάβαστρα από την 'Αίθουσα
του Θρόνου'

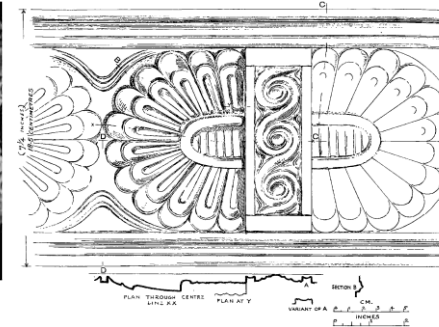
Κυλινδρική πυξίδα

Θρανία και θρόνος από τηναπό το νεκροταφείο
ομώνυμη Αίθουσα του Κλάους Πατρών

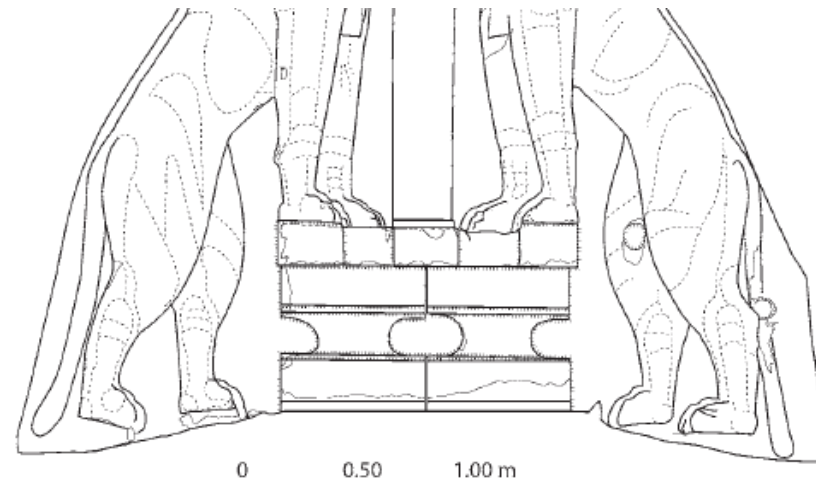

Τρίγλυφα και ημιρόδακες σε λίθινες ζωφόρους

Λίθινη ζωφόρος
ημιροδάκων
από τη ΝΔ γωνία
του ανακτόρου
(Κνωσός)

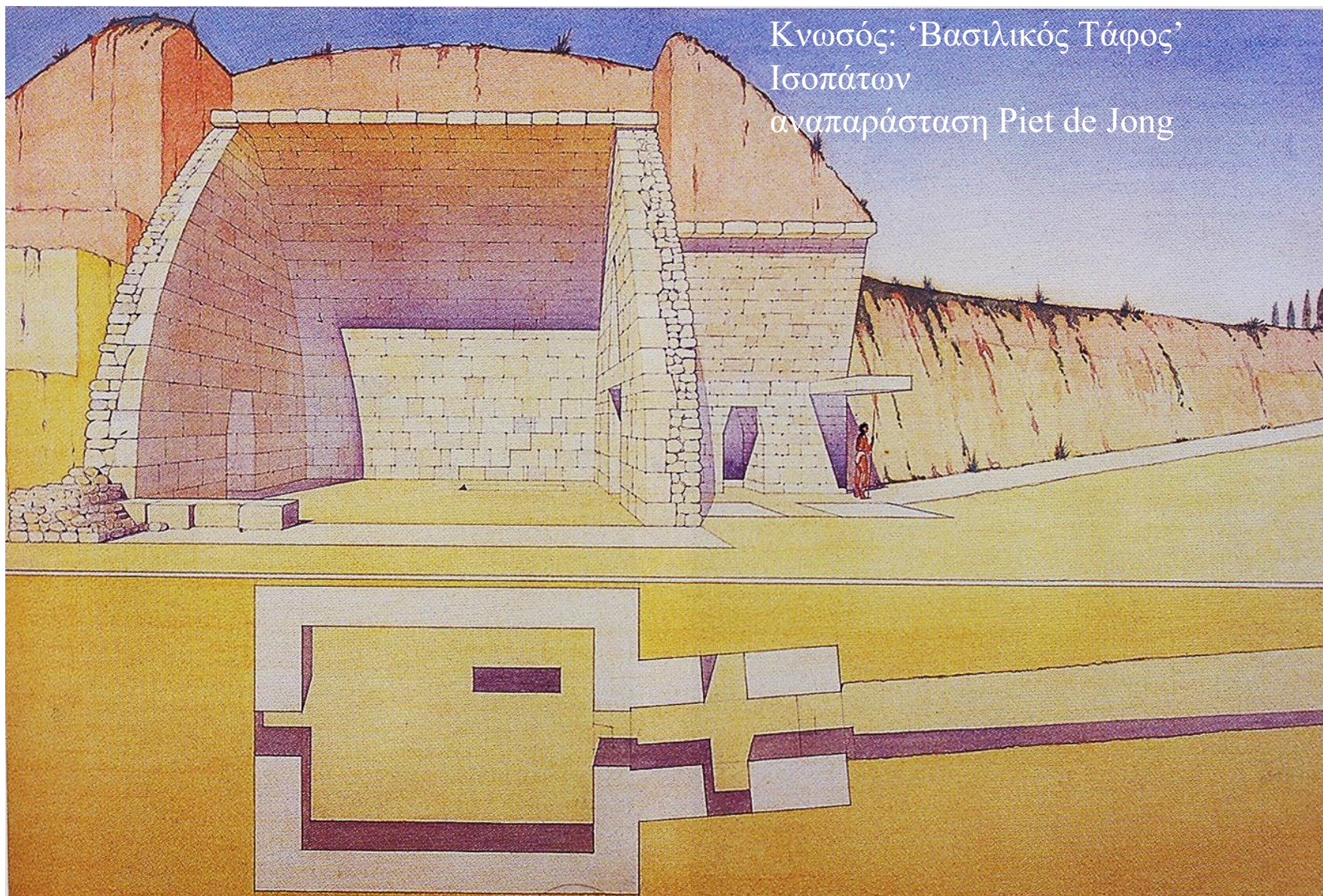

Ζωφόροι ημιροδάκων από την Πύλο
(θολωτός IV) και τον 'Θησαυρό της Τίρυνθας'
(CMS I, nr. 293 και nr. 179)

Γρύπες και λέοντες(;) 'βαίνοντες' σε αμφίκιλους βωμίσκους (δεξιά η 'Πύλη των Λεόντων')

Μια νέα elite ταυτότητα

Μια νέα elite ταυτότητα

Αφενός: σαφείς συσχετισμοί με το Νεοανακτορικό παρελθόν

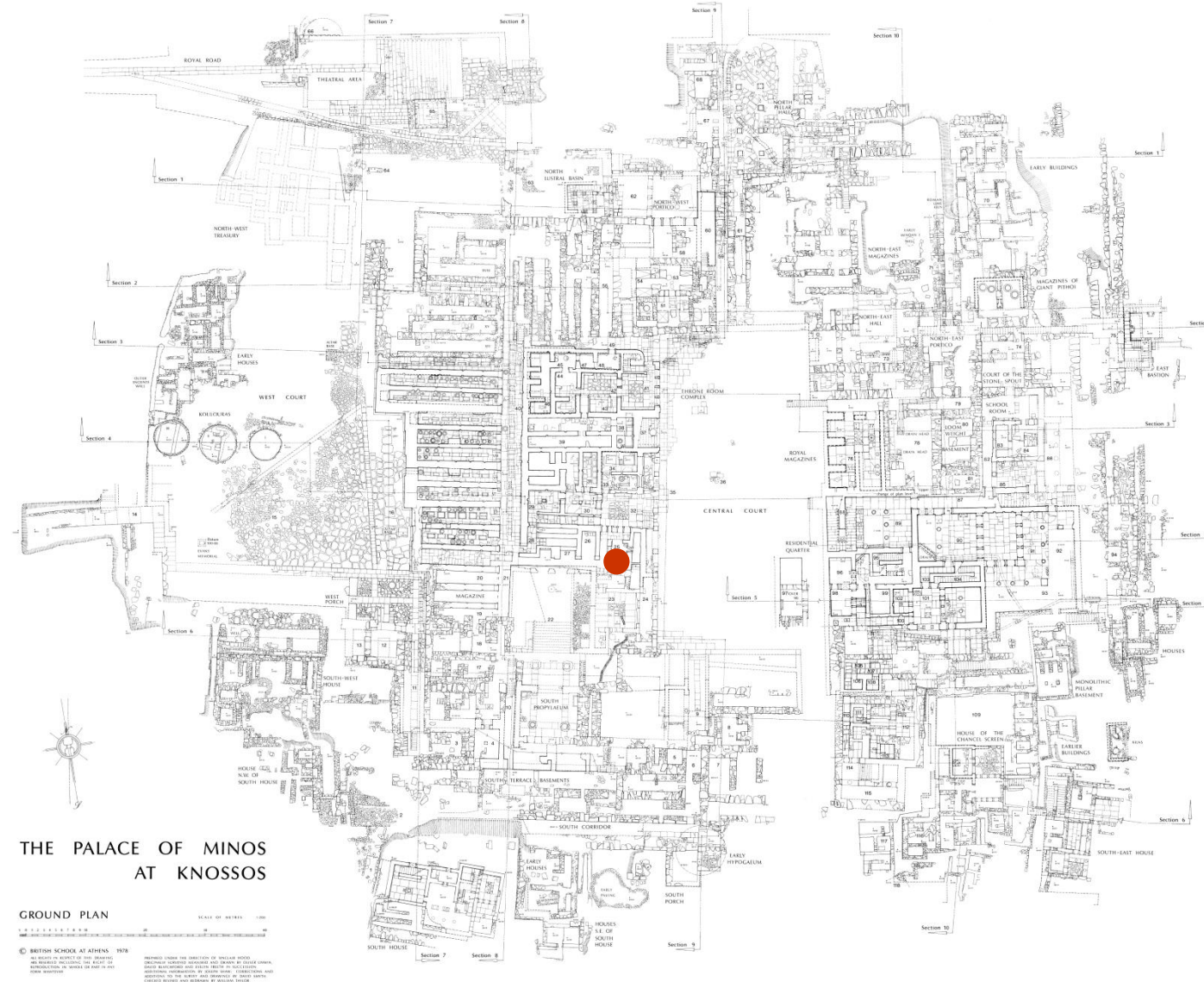
- Περαιτέρω εκζήτηση παραδόσεων ριζωμένων στο παρελθόν (όπως ο Ανακτορικός Ρυθμός)
- Η διατήρηση της Νεοανακτορικής μορφής του συγκροτήματος της Κεφάλας
- Συνέχεια χρήσης σημαντικών μνημείων *συμβατών* με το νέο 'ήθος' (όπως ο 'Τάφος-Ιερό')

Αφετέρου: ένα 'ξέσπασμα' νεωτερισμών και πειραματισμών

Η κατάσταση υποδεικνύει μια άρχουσα ομάδα *απελπισμένη* να δικαιολογήσει/ νομιμοποιήσει την παρουσία της, σε *επείγουσα* αναζήτηση νέων στρατηγικών εξουσίας

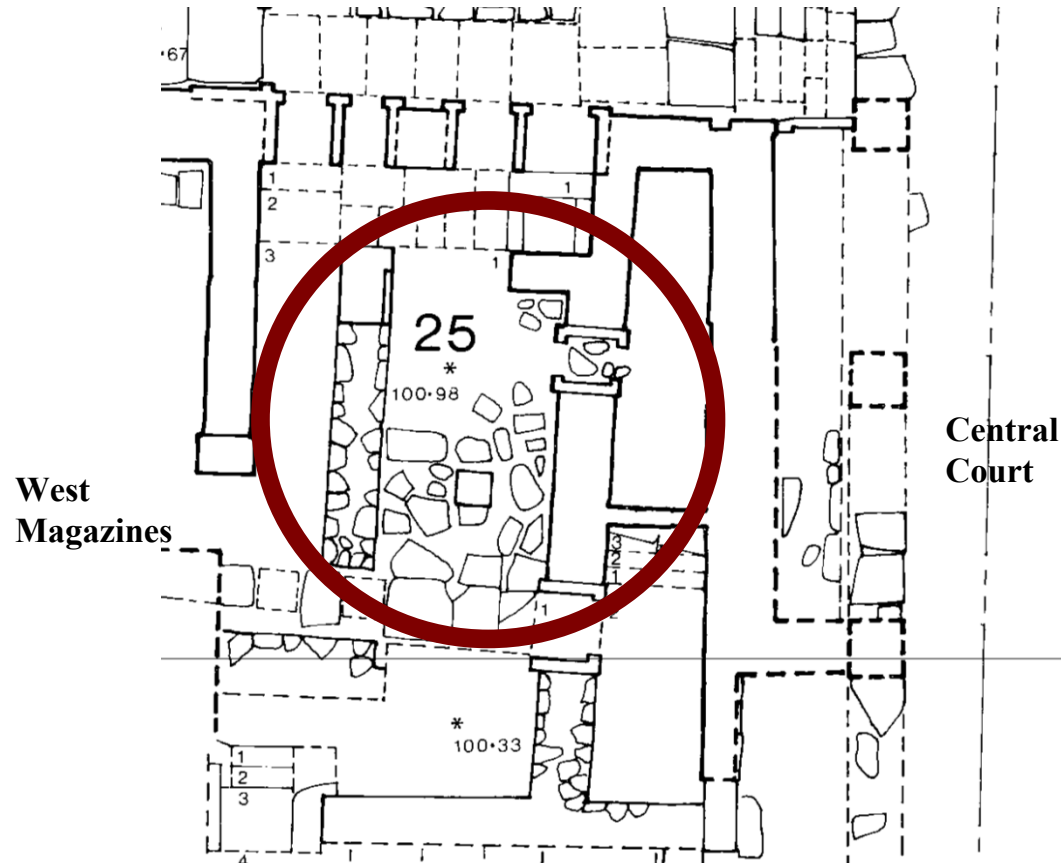
Το ‘Δωμάτιο των Πινακίδων Αρμάτων’

Τα τεκμήρια της πρωιμότερης γνωστής ‘Μυκηναϊκής’ διοίκησης;

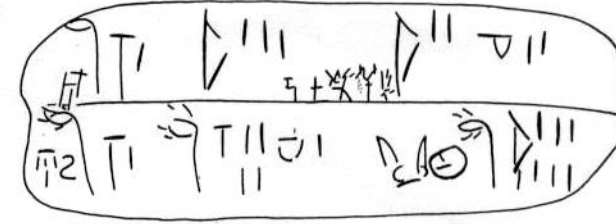

Το ‘Δωμάτιο των Πινακίδων Αρμάτων’

Τα τεκμήρια της πρωιμότερης γνωστής ‘Μυκηναϊκής’ διοίκησης;

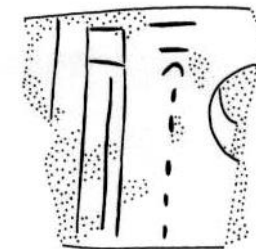
Κνωσός (Δυτική Πτέρυγα)
‘Δωμάτιο των Πινακίδων Αρμάτων’

KN F(1) 51 verso (124-D)

KN Vc(5) 73 (124-s)

KN Vd 136 (124-s)

Σε δύο τουλάχιστον
πινακίδες από αυτό το
σύνολο συναντάμε για
πρώτη φορά τον τίτλο
wa-na-ka /wánaks/
ομηρ. ἄναξ

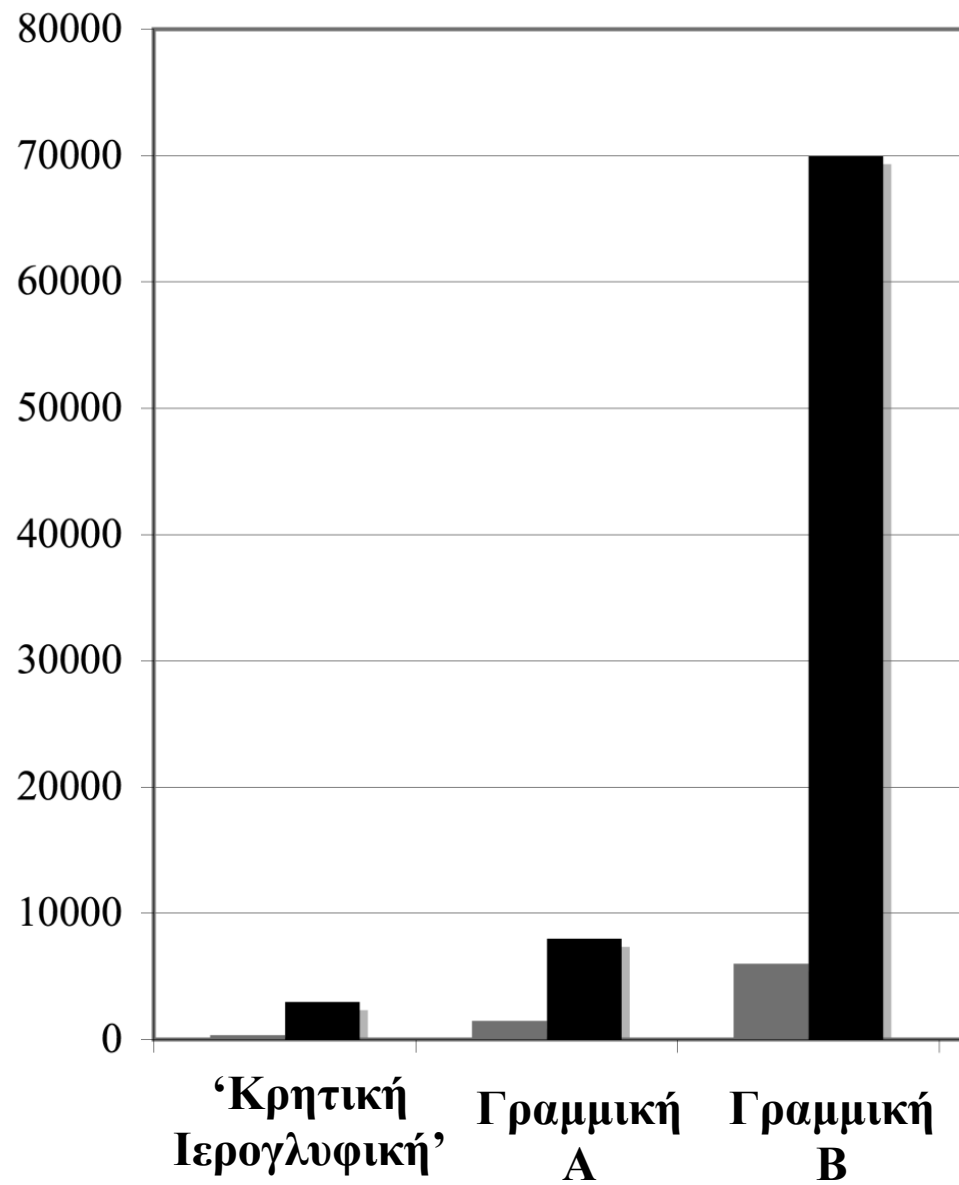
Ενδείξεις ότι το διοικητικό σύστημα που χρησιμοποίησε τη Γραμμική Β γεννήθηκε στην ΥΜ ΙΙ-ΙΙΑ1 Κνωσό

Terminus *post* quem(;) ΥΜ ΙΒ είναι ο ύστατος γνωστός ορίζοντας διοικητικής χρήσης της 'Γραμμικής Α' (**τι γίνεται στην Κνωσό όμως;**)
Terminus *ante* quem ΥΕ ΙΙΑ2: τα πρωιότερα ασφαλώς χρονολογημένα διοικητικά τεκμήρια Γραμμικής Β (Μυκήνες, Ίκλαινα*, Πύλος;)

- I. Η απουσία γραφής ή διοικητικής χρήσης των σφραγίδων στην ηπειρωτική **Ελλάδα** κατά την πρώιμη Μυκηναϊκή περίοδο (*argumentum ex silentio*)
- II. Τα '**Κνωσιάζοντα**' **στοιχεία** που εντοπίζονται σε μια μικρή ομάδα πινακίδων από την **Πύλο** που πιθανώς ανήκουν σε ορίζοντα πρωιότερο της τελικής καταστροφής (ίσως ΥΕ ΙΙΑ ή της αρχής της ΙΙΒ)
- III. Η **συνεχής χρήση του Κνωσιακού συγκροτήματος** στο ΥΜ Ι-ΙΙΑ διάστημα

Χρονολογική κατανομή των κύριων συστημάτων γραφής στο Αιγαίο της Χαλκοκρατίας

c. έτη π.Χ.	Κεραμική φάση	‘ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΕΡΟΓΛΥΦΙΚΗ’	ΓΡΑΜΜΙΚΗ Α	ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β
1200-1070	ΥΜ/ΥΕ ΙΙΙΓ			
1300-1200	ΥΜ/ΥΕ ΙΙΙΒ	*		
	ΥΜ/ΥΕ ΙΙΙΑ2			
1400-1300	ΥΜ/ΥΕ ΙΙΙΑ1		★	?
1450-1400	ΥΜ ΙΙ/ ΥΕ ΙΙΒ		★	?
	ΥΜ Ι/ ΥΕ Ι-ΙΙΑ	★		
1750-1450	ΜΜ ΙΙΙ			
1850-1750	ΜΜ ΙΙ			
1950-1850	ΜΜ ΙΒ		★	
2100-1950	ΠΜ ΙΙΙ/ ΜΜ ΙΑ	‘ΓΡΑΦΗ ΑΡΧΑΝΩΝ’		

Γκρίζο πλήθος τεκμηρίων
Μαύρο πλήθος σημείων

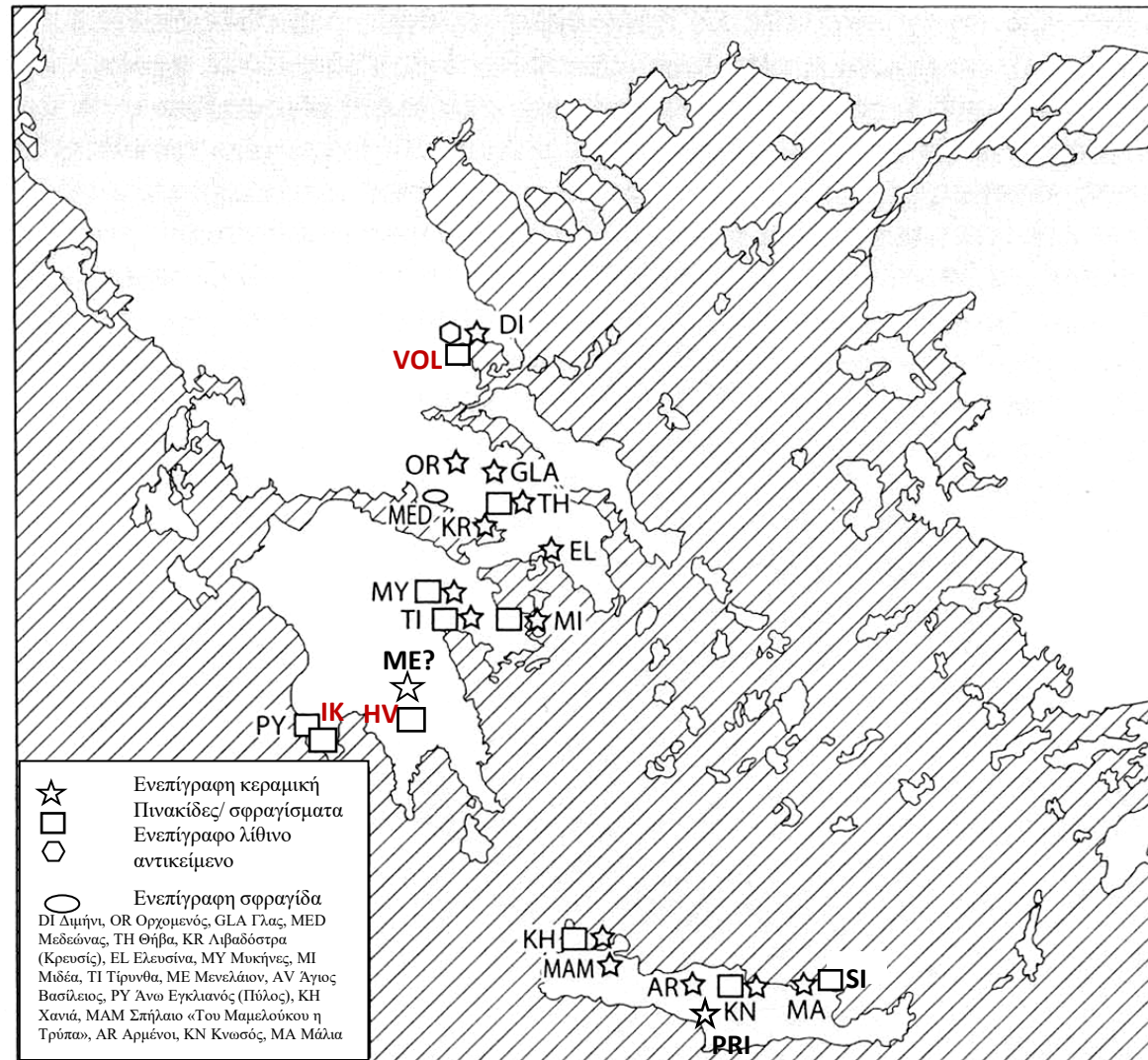
Ποσοτικοποίηση των επιγραφικών δεδομένων για το Αιγαίο της Χαλκοκρατίας

(υπολογισμοί του J.-P. OLIVIER βασισμένοι σε μια αναλογία 1800 στοιχείων/ σελίδα A4)

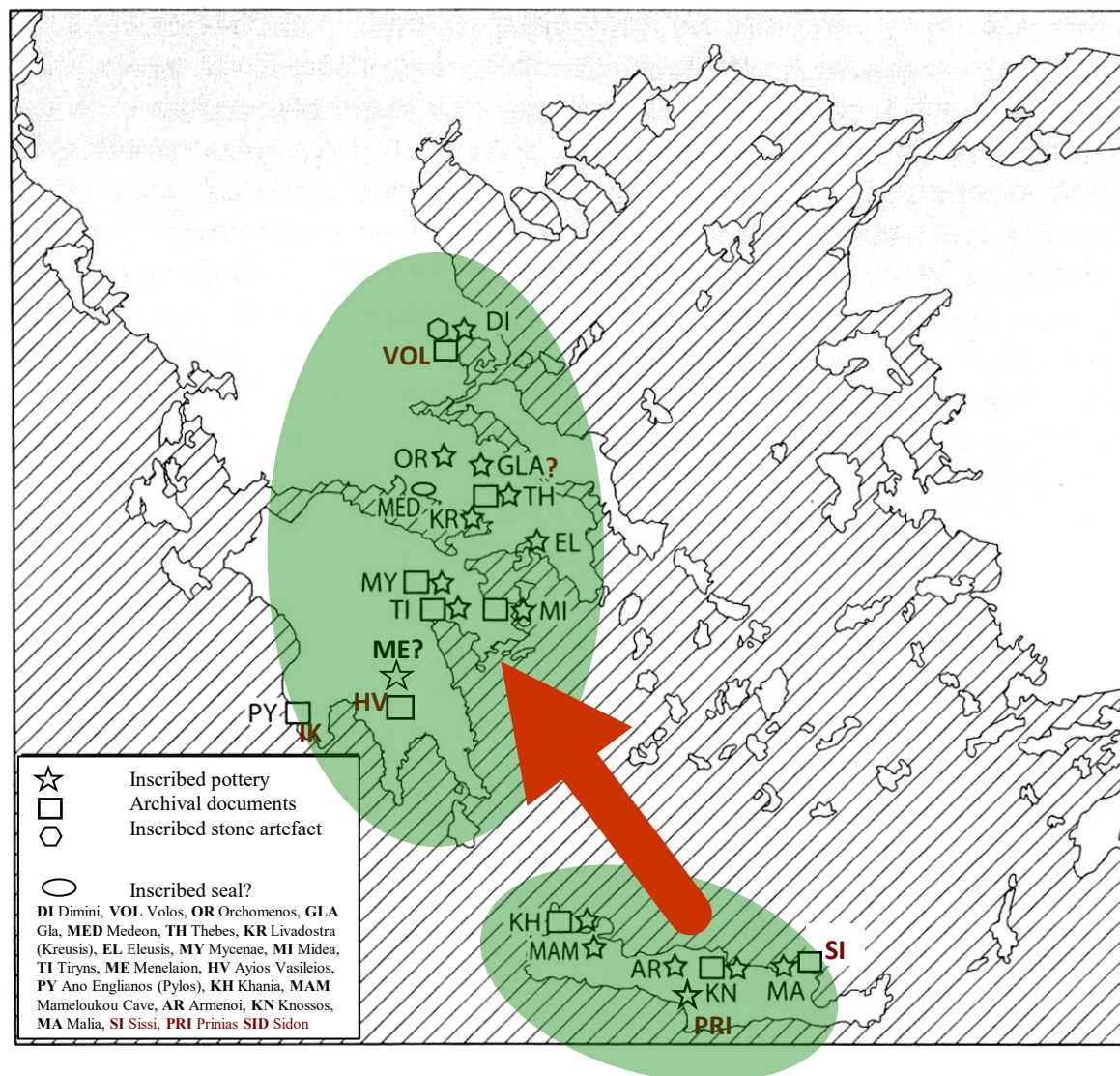
- 2 σελίδες ‘Κρητικής Ιερογλυφικής’
- 5 σελίδες Γραμμικής Α
- 39 σελίδες Γραμμικής Β

Γραμμική γραφή Β

Γεωγραφική κατανομή τεκμηρίων

Κατανομή των ενεπίγραφων τεκμηρίων στο Αιγαίο της Τρίτης Ανακτορικής περιόδου

- αυστηρός περιορισμός χρήσης
- μείζων γεωγραφική εξάπλωση
- έντονη ομοιομορφία
(γλώσσα, τεχνική ορολογία, τίτλοι, διοικητικές πρακτικές, θεσμικό πλαίσιο)

SID Z 1

Οι ανώνυμοι ‘γραφείς’ των μυκηναϊκών ανακτόρων

‘Γραφείς’ = οι ίδιοι οι αξιωματούχοι (συνά επώνυμοι);

‘Γραφείς’ = βοηθοί που έγραφαν καθ’ υπαγόρευση;

Απουσία (διακριτού) τίτλου για τον ‘γραφέα’

Φανταστική αναπαράσταση
εργασίας στο ‘Αρχειακό Συγκρότημα’
του ανακτόρου της Πύλου

Τύποι τεκμηρίων Γραμμικής Β

Σημαντικός **περιορισμός** των γενικών κατηγοριών (συγκριτικά με άλλες Κρητικές γραφές)

- **Πινακίδες** (διάφορες παραλλαγές του σελιδόσχημου ή του φυλλόσχημου τύπου)
- **Ετικέτες** (των καλαθιών που έφεραν σύνολα πινακίδων)
- **Σφραγίσματα**
- **Ενεπίγραφα αγγεία** (στη συντριπτική τους πλειονότητα ψευδόστομοι αμφορείς μεταφορικού τύπου)

Η 'Μεγάλη Πινακίδα' της Κνωσού
KN As(1) 1516

Διαστάσεις: 0.27 x 0.16 x 0.03 m

Πως διαβάζουμε και κατανοούμε μια πινακίδα:

I: Δομή και μορφοποίηση

1184

Fr 1184

(S1202 H 2)

.1 ko-ka-ro , a-pe-do-ke , e-ra₃-wo to-so

.2 e-u-me-de-i OLE+WE 18

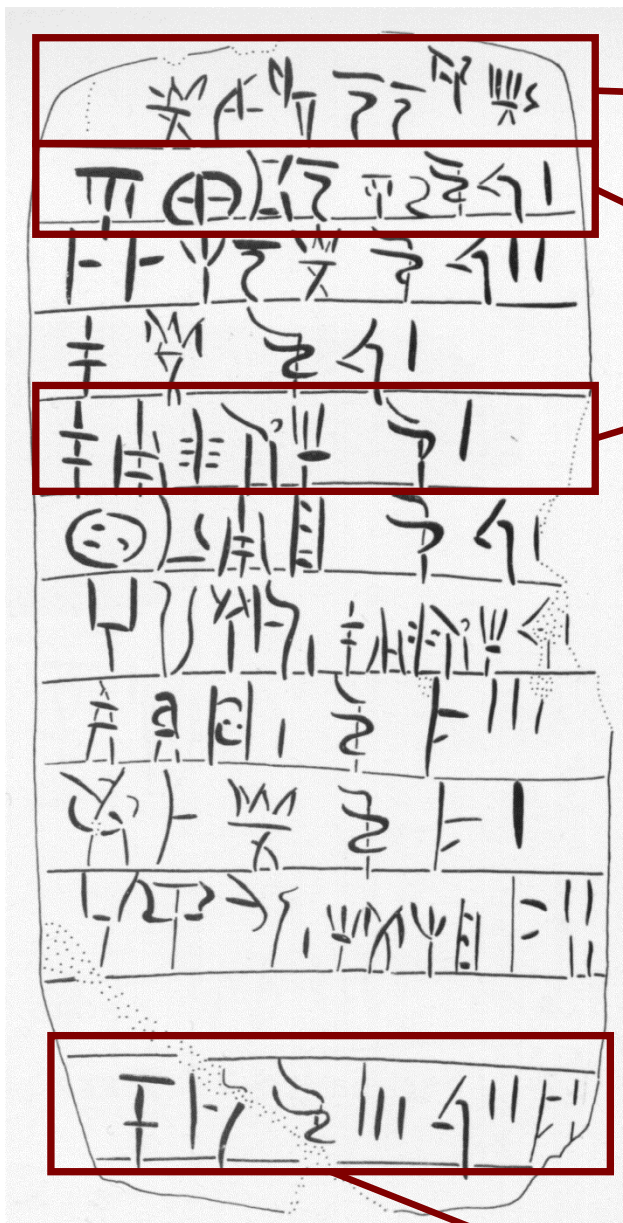
.3 pa-ro , i-pe-se-wa ka-ra-re-we 38

.1 , e-ra₃-wo , to-so over erasure

Cluster of PUNCTS (5) in *latus dextrum* at .2, one at .3

Dimensions: 4.3, 7.0, 1.1 cm. *Format:* margin *infra* *Prior Publication:* PT II, OOT Gn 1184

class	formerly	no. frg.	year/comp.	A. F. photo	Find-Spots	Joined
Fr 1184	[ex Gn]	.	'54/18	(55C24)	x.	
<i>E. S. photo <258></i>						

‘Κεφαλίδα’: Σχετίζεται με κάθε μία και συλλήβδην όλες τις εγγραφές

‘Εγγραφές’: Οι *μονάδες* του κάθε τεκμηρίου

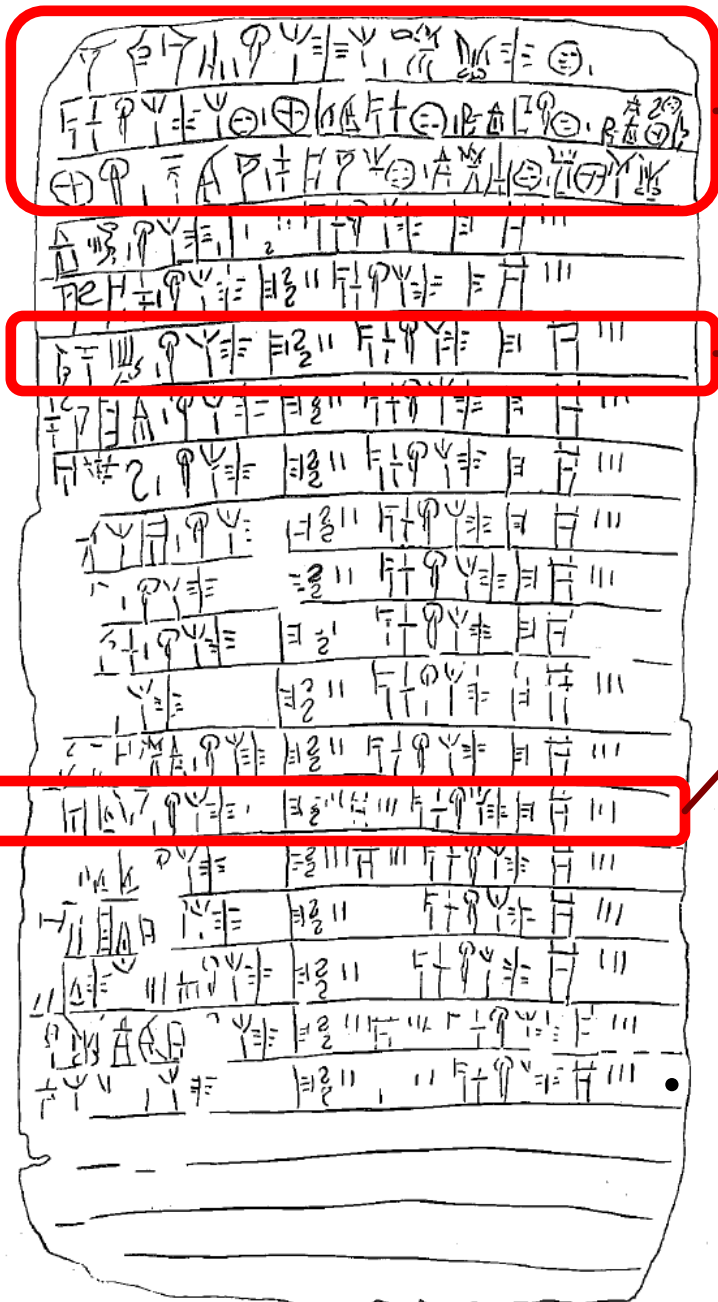

Φωνογραφική ‘θέση’ Μη-φωνογραφική ‘θέση’

- αλληλουχίες
φωνογραφικών
σημείων

- σημεία αγαθών
(± άλλα προσδιοριστικά)
- μετρογράμματα
- αριθμητικά

Αθροιστική εγγραφή: Σχετίζεται με όλες τις εγγραφές και την κεφαλίδα

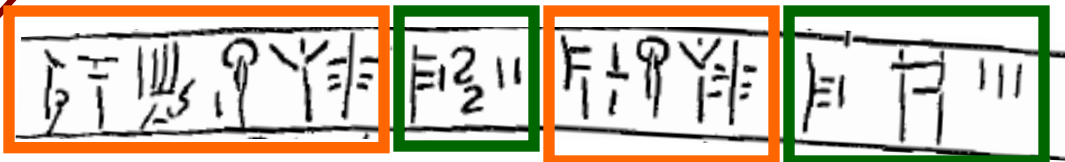

Jn829

‘Κεφαλίδα’: Σχετίζεται με κάθε μία και συλλήβδην όλες τις εγγραφές

‘Εγγραφές’: Οι μονάδες του κάθε τεκμηρίου

pe-to-no , ko-re-te AES M 2 po-to-ko-re-te AES N 3

Φωνογραφική
‘θέση’

αλληλουχίες
φωνογραφικών
σημείων

Μη-φωνογραφική
‘θέση’

- σημεία αγαθών
(± άλλα προσδιοριστικά)
- μετρογράμματα
- αριθμητικά

Πινακίδες της σειράς Sh (θώρακες) της Πύλου

Πυλιακές ετικέτες (σειρά **Wa**) (επιγεγραμμένη όψη)

Πυλιακές ετικέτες (σειρά **Wa**) (αποτύπωμα καλαθόπλεξης)

Βασικοί διοικητικοί 'τρόποι'
στο Αιγαίο της Υστεροχαλκής II-III

Γραφογνωστικός
(ενεπίγραφα τεκμήρια)

Παρα-γραφογνωστικός
(σφραγίσματα)

Τα κατεξοχήν ενεπίγραφα μυκηναϊκά
σφραγίσματα με σχήμα τριεδρικού
πρίσματος που κρέμονταν σε κορδόνια
(ως σφραγισμένες ετικέτες)

1. REGULAR STRING NODULES

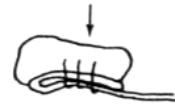
2. DOME-NODULI

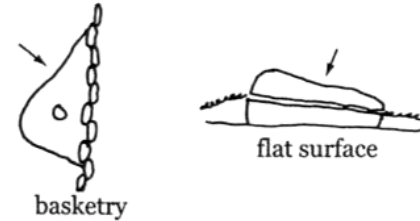
Μικρά 'ημισφαιρικά'
αντικείμενα από πηλό χωρίς
σύνδεση με κάποιο κορδόνι
ή σχοινί

3. FLAT-BASED NODULES

Συνήθη κατά τη Νεοανακτορική περίοδο,
απαντούν με τη Γραμμική Β μόνο στο
'Δωμάτιο των Πινακίδων Αρμάτων'
Σφράγιζαν διπλωμένα έγγραφα από δέρμα

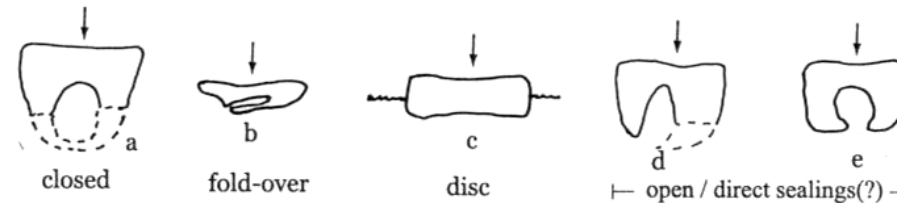

4. COMBINATION NODULES

Χωρίς επιγραφές
Ασφάλιζαν κιβώτια,
ερμάρια ή άλλα σύνολα
περιορισμένης πρόσβασης

5. IRREGULAR STRING NODULES

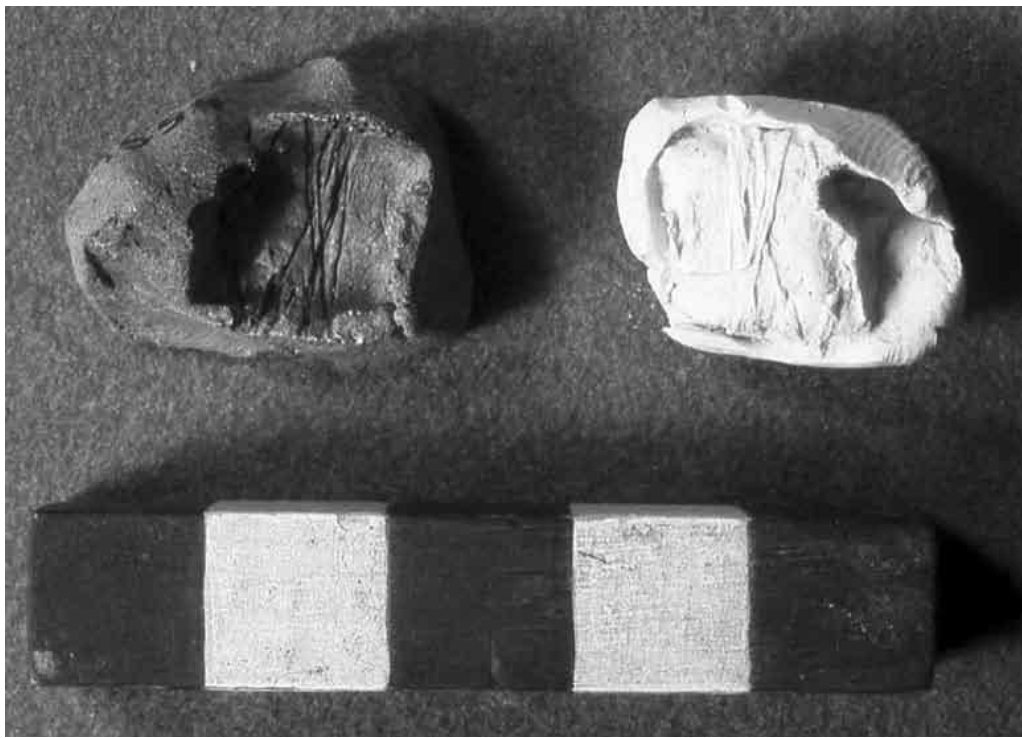
Καλύμματα πηλού, συχνά με
σφραγίσματα, τα οποία έκλειναν τα
στόμια μεταφορικών ή αποθηκευτικών
αγγείων (συχνότερα μεταφορικών
ψευδόστομων αμφορέων)

6. STOPPERS

7. MISCELLANEOUS

→ mark where seal impression is found
(S) seal impression
⌌ 7 inscription (where it is usually found)

Μινωικά σφραγίσματα
με επίπεδη βάση
(flat-based nodules/
Päckchenplomben)

χρησιμοποιούνταν για να
ασφαλίζουν διπλωμένα έγγραφα από
επεξεργασμένο δέρμα δεμένα με
νήματα ή λεπτά σχοινιά

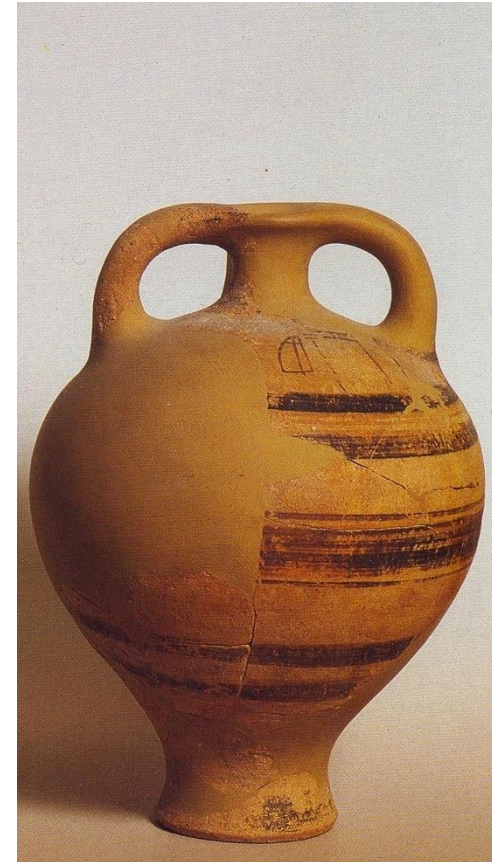
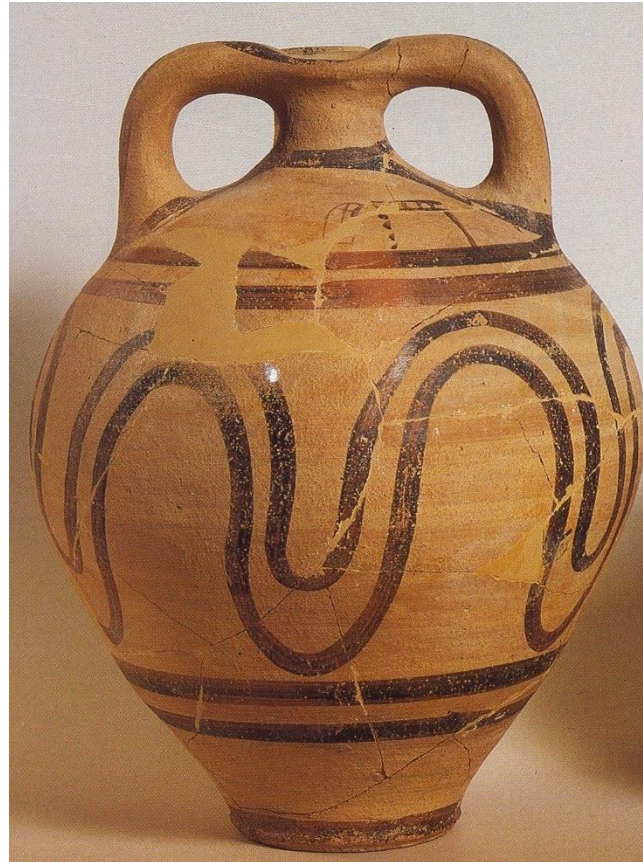
↑ Νεοανακτορικό παράδειγμα
και εκμαγείο
(πηγή εικόνας: Erik Hallager)

Σύγχρονο πείραμα →
(πηγή εικόνας: Erik Hallager)

Ενεπίγραφοι ψευδόστομοι αμφορείς Η ‘άλλη’ Γραμμική Β: Μια ξεχωριστή ομάδα επιγραφικών τεκμηρίων

- Μετακινούνται *μεταξύ* επικρατειών (λ.χ. Δυτική Κρήτη – Βοιωτία)
- Είναι ‘μόνιμες’ επιγραφές (κατά κανόνα γραπτές πριν την όπτηση)
- Παράγονταν και κινούνταν στις παρυφές του ‘ανακτορικού’ συστήματος
- Παράγονταν (από τις μέχρι στιγμής αναλύσεις) *μόνο* στην ΥΜ ΙΙΑ2-ΙΙΒ Κρήτη

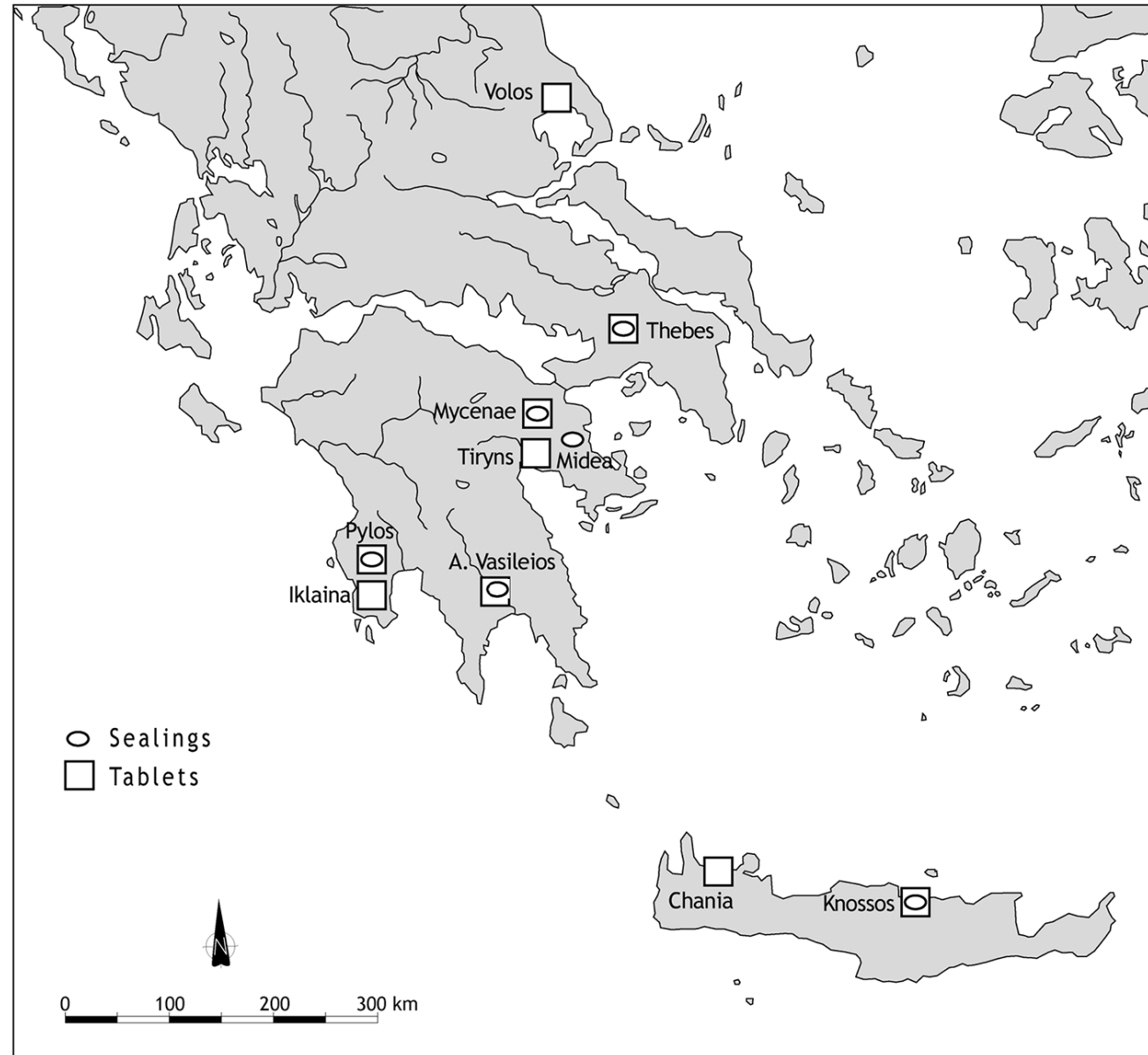

Ανακτορικά κέντρα με ‘κεντρικά’ προβλήματα

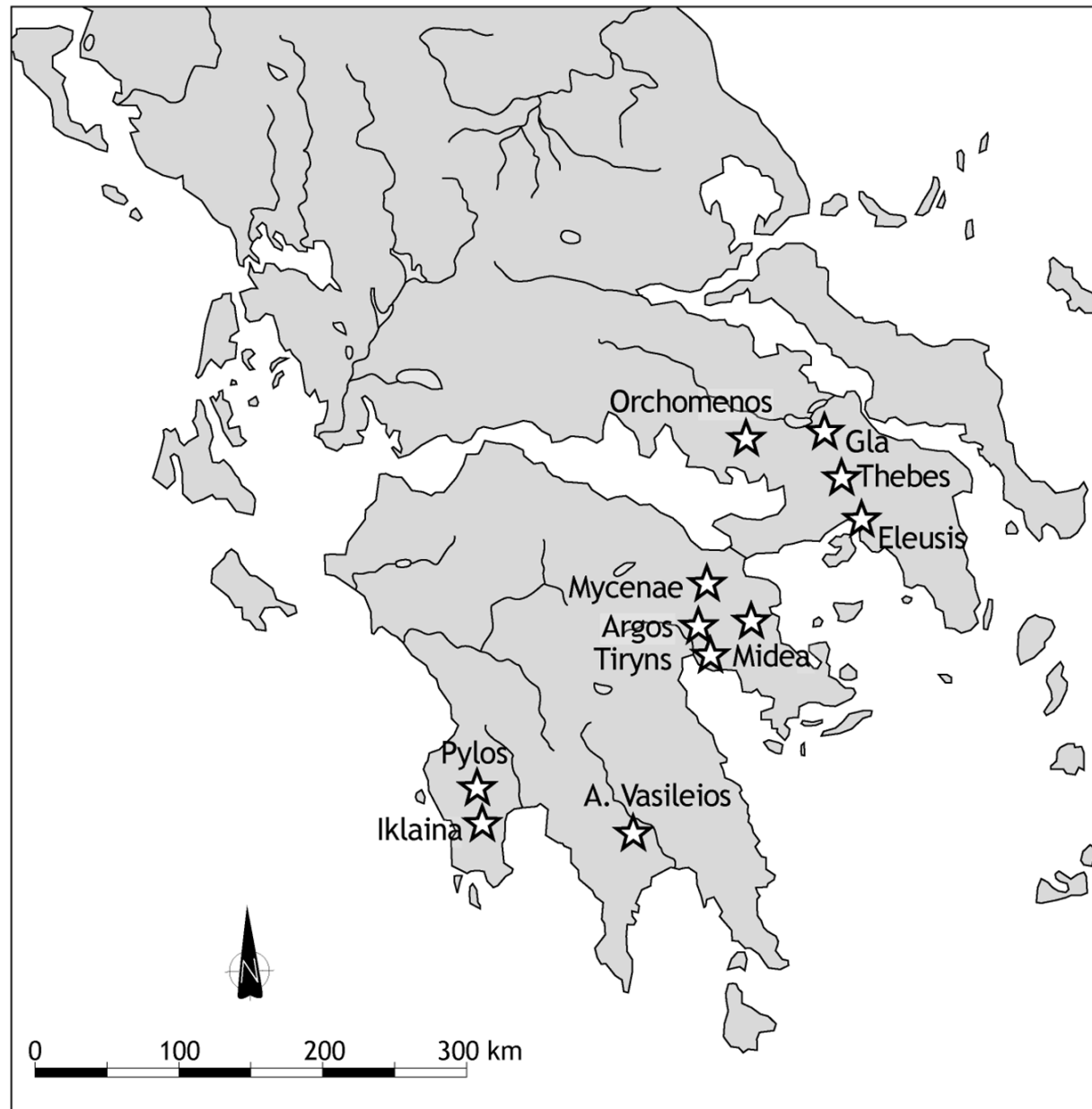
Κριτήρια;

- Ενδείξεις γραφογνωστικής διοίκησης
- Τοιχογραφίες με *εικονιστικό διάκοσμο*
- Εξωτικά εισηγμένα αγαθά και ύλες
- Μνημειακή αρχιτεκτονική

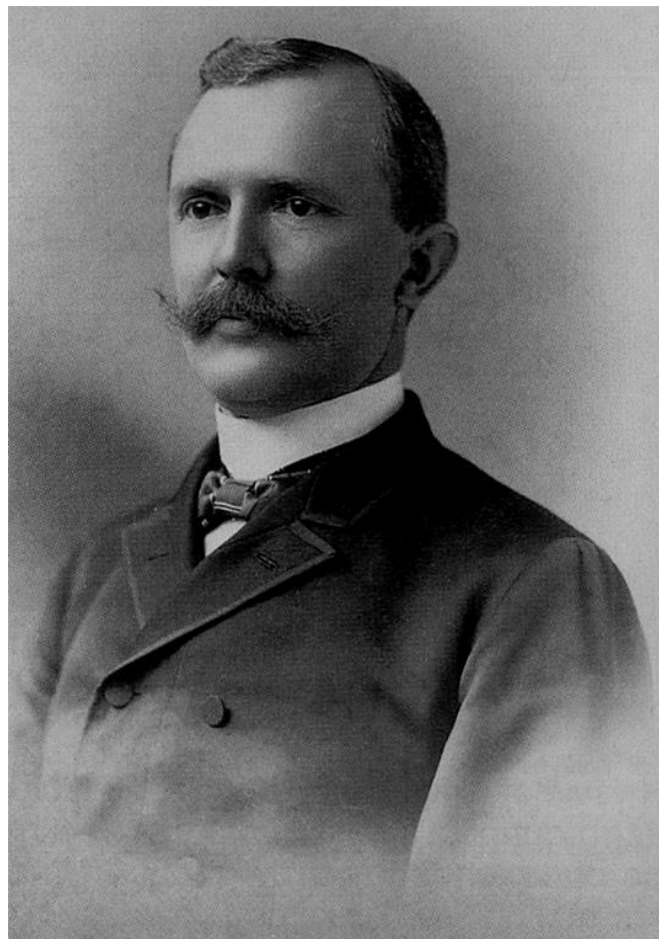
Κατανομή
διοικητικών
τεκμηρίων
(πινακίδες·
σφραγίσματα)
στο Αιγαίο
κατά την Ύστερη
Χαλκοκρατία II-III
(περ. 1450-1190 π.Χ.)

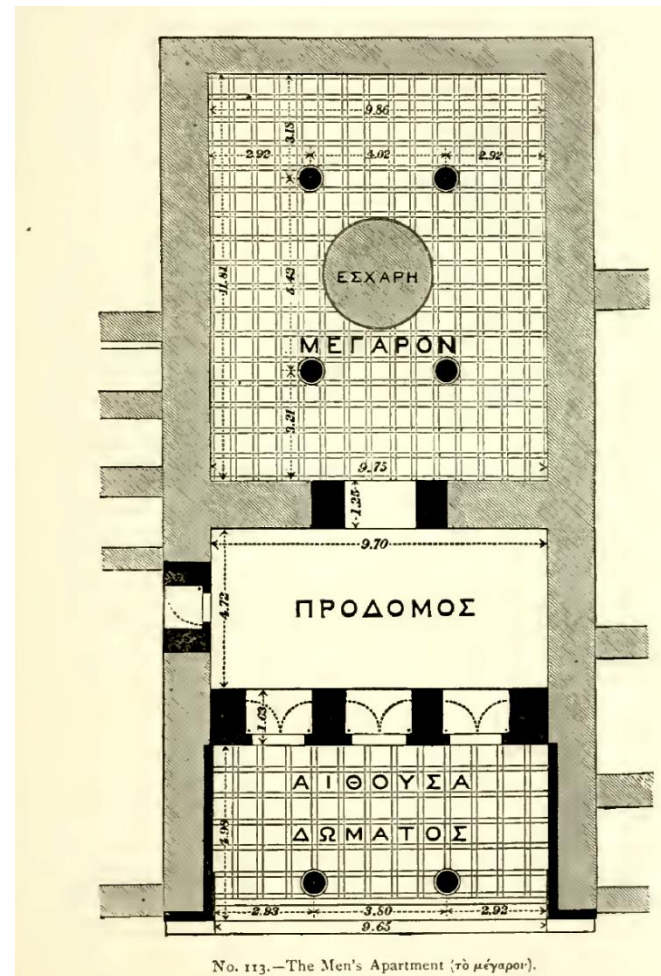
Ηπειρωτική Ελλάδα
Κατανομή
τοιχογραφιών με
εικονιστικό
διάκοσμο κατά την
Υστεροελλαδική ΙΙΙ
περίοδο

Ένας αρχιτεκτονικός ορισμός στηριγμένος στο μέγαρον

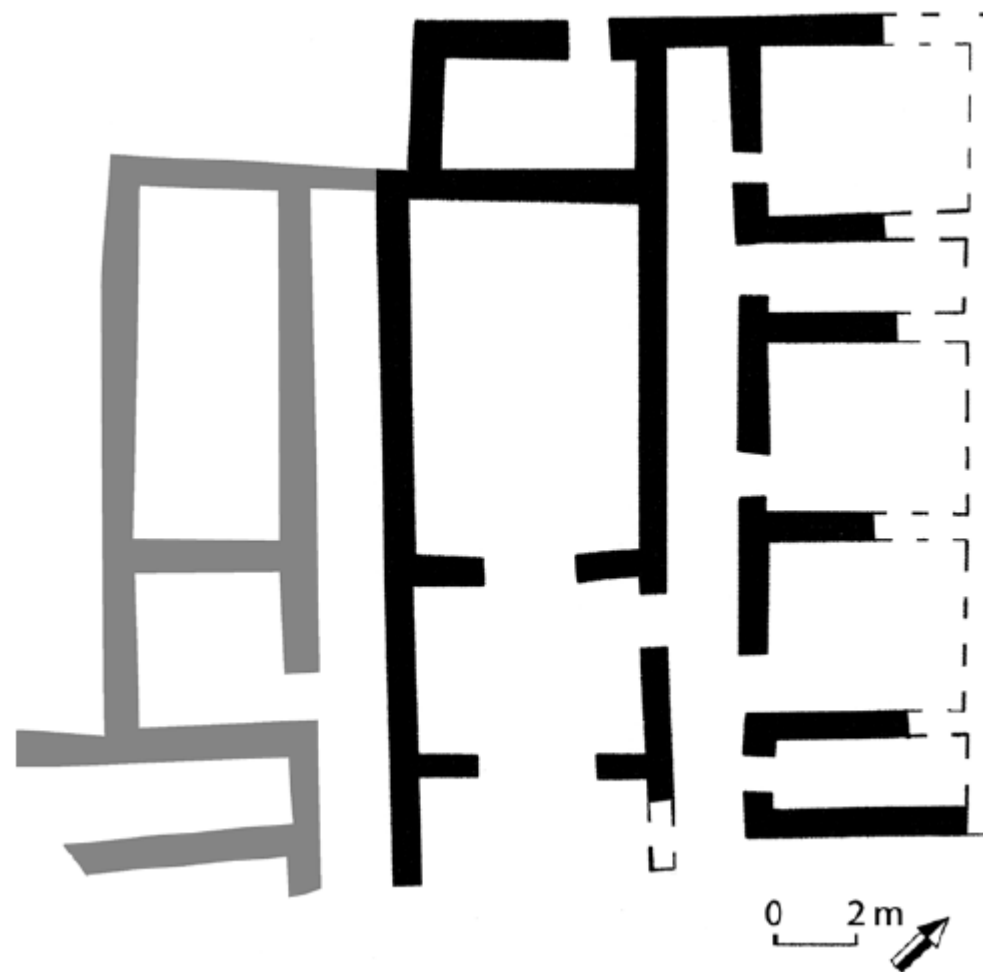
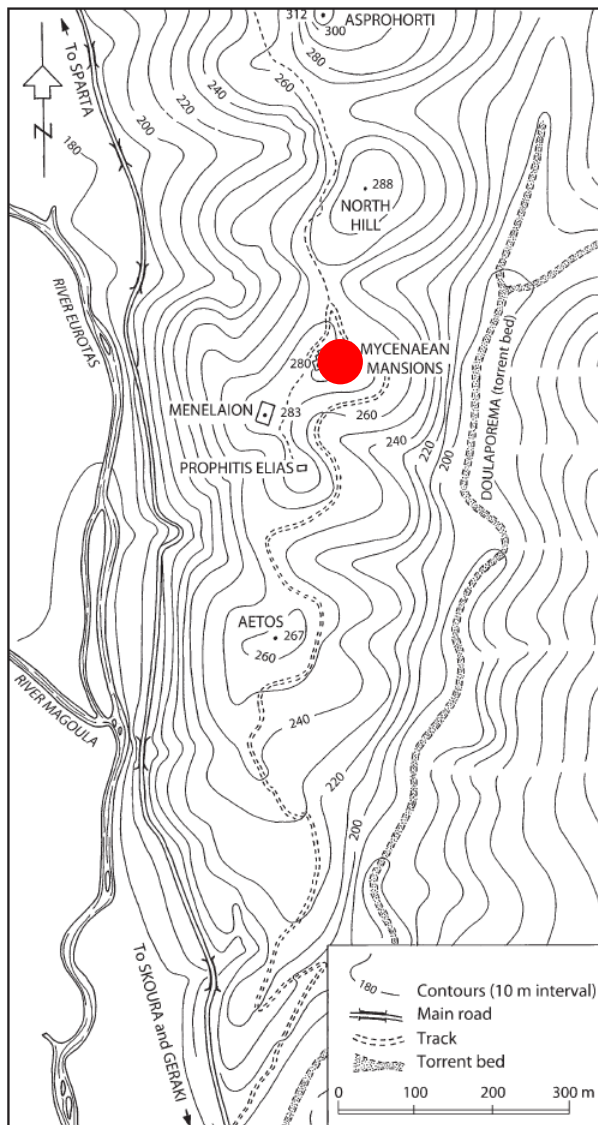

Wilhelm Dörpfeld
(1853-1940)

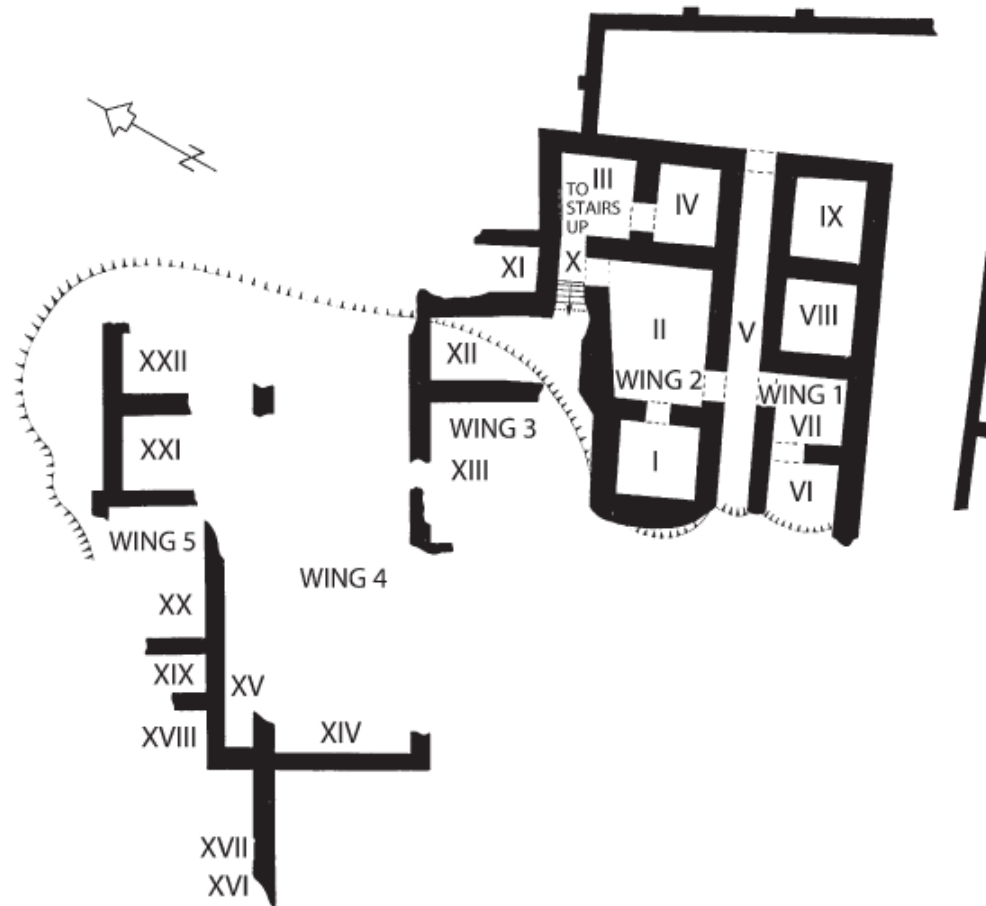

Το 'Großes Megaron' της Τίρυνθας
(H. Schliemann *Tiryns* [1886], 209, fig.113)

Μεταφορά της έμφασης από τους νεκρούς στους ζωντανούς άρχοντες

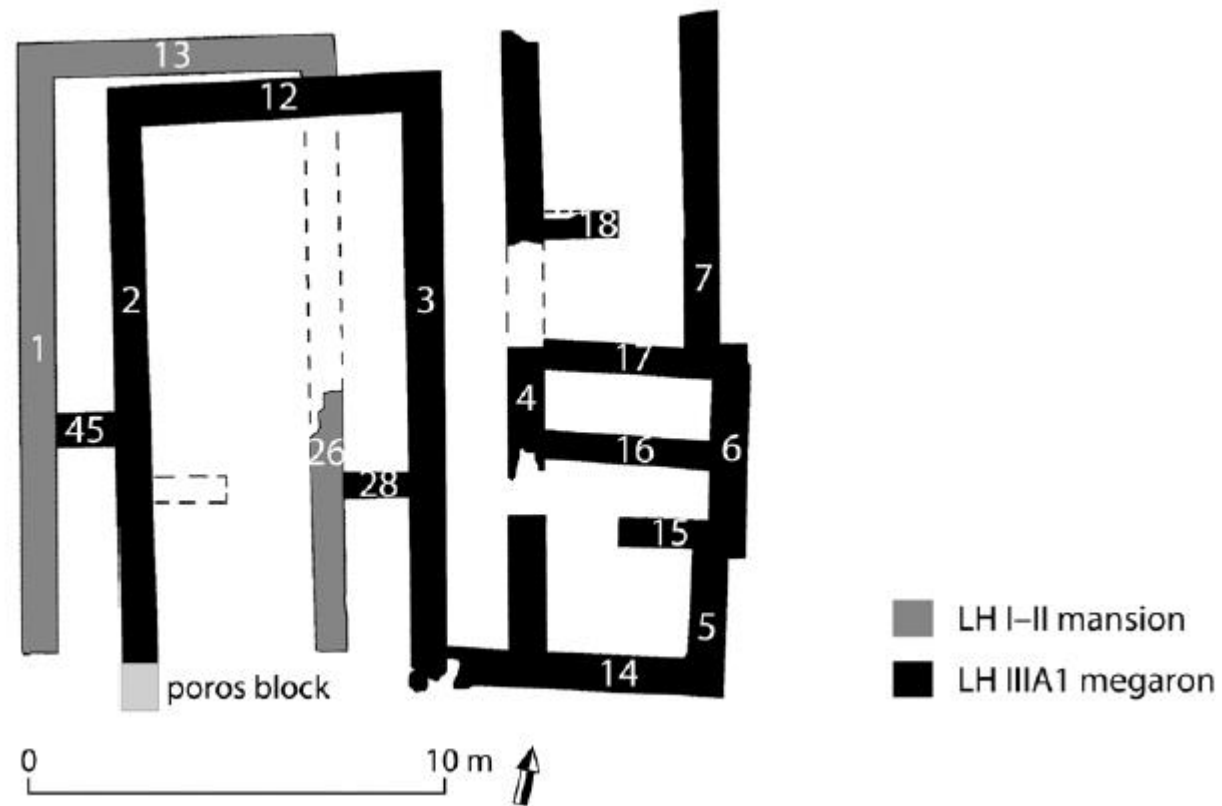

Μενελάιο (Λακωνία) 'Mansion' 1
(YE IIB)

- Η ‘Mansion’ 1 αποδομείται
- επίχωση πάχους ως 1 m καλύπτει τα ερείπιά της
- Η ‘Mansion’ 2 κτίζεται σε διαφορετικό σχέδιο και προσανατολισμό

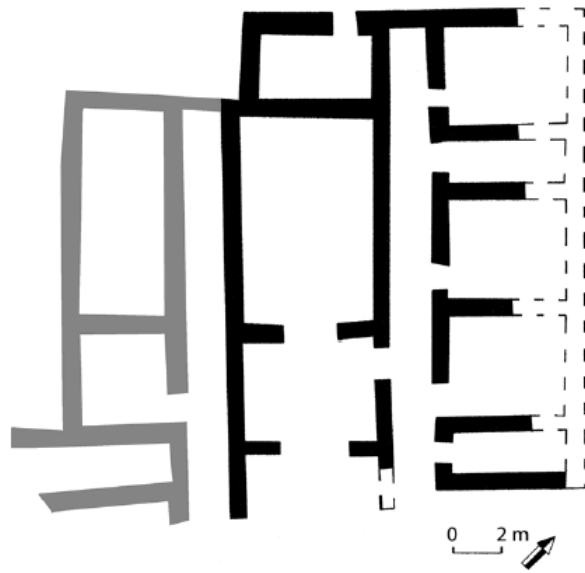
Μενελάιο (Λακωνία), ‘Mansion’ 2
(YE IIIA1)

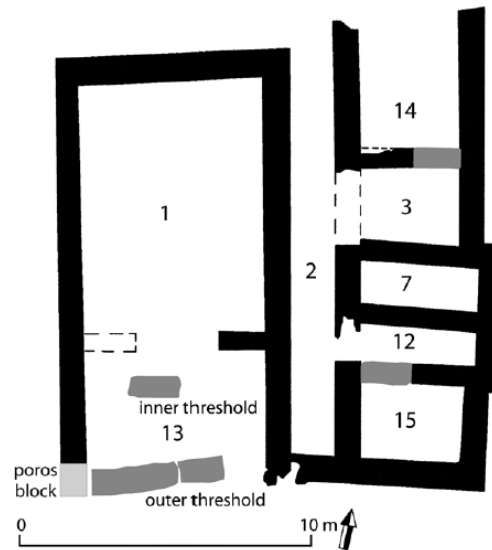
Φυλακωπή (Μήλος)
‘Μέγαρο’ της ΥΕ ΙΙΑ1 χτίζεται πάνω από μεγάλο
κτήριο (‘Mansion’) της πρώιμης ΥΕΧ

Τα ‘Κτήρια με Διαδρόμους’ της ΥΕ II-IIIΑ1

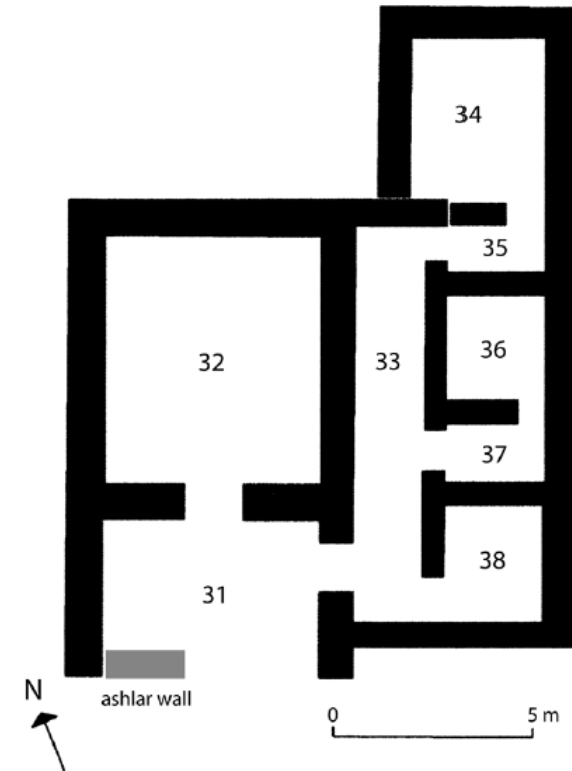
(‘Corridor Buildings’ ≠ ‘Corridor Houses’)

Μενελάιο (Λακωνία)
‘Mansion’ 1
(ΥΕ IIB)

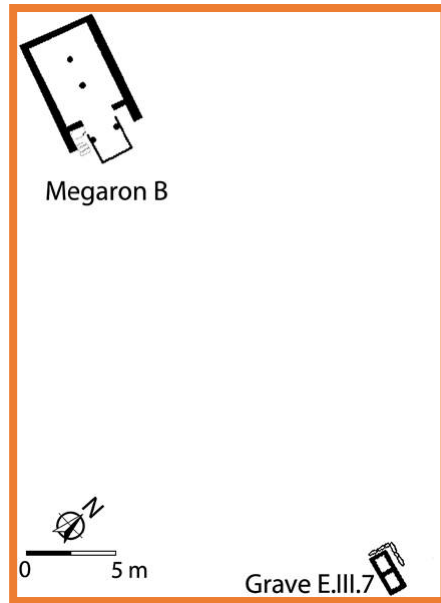

Φυλακωπή (Κυκλάδες)
‘Megaron’
(ΥΕ IIIA1)

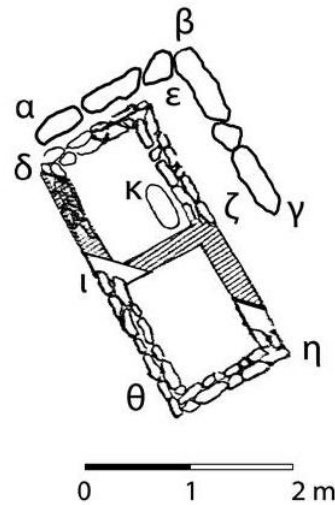

Γουρνιά (Ανατολική Κρήτη)
Οικία He
(ΥΜ IIIA1/2;)

Το 'Μέγαρον' Β της Ελευσίνας

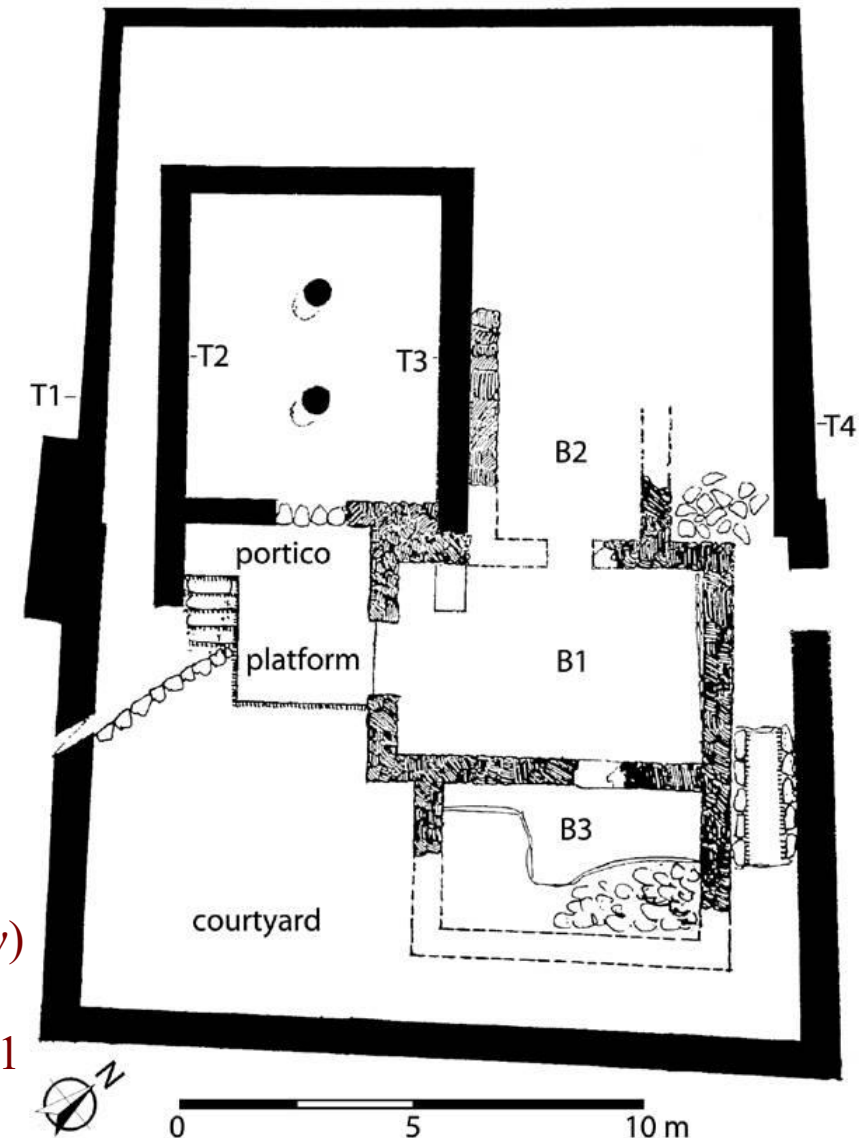

Σκαρίφημα που δείχνει την τοπογραφική σχέση μεταξύ του 'Μεγάρου' Β και του κτιστού τάφου Ε.ΙΙΙ.7

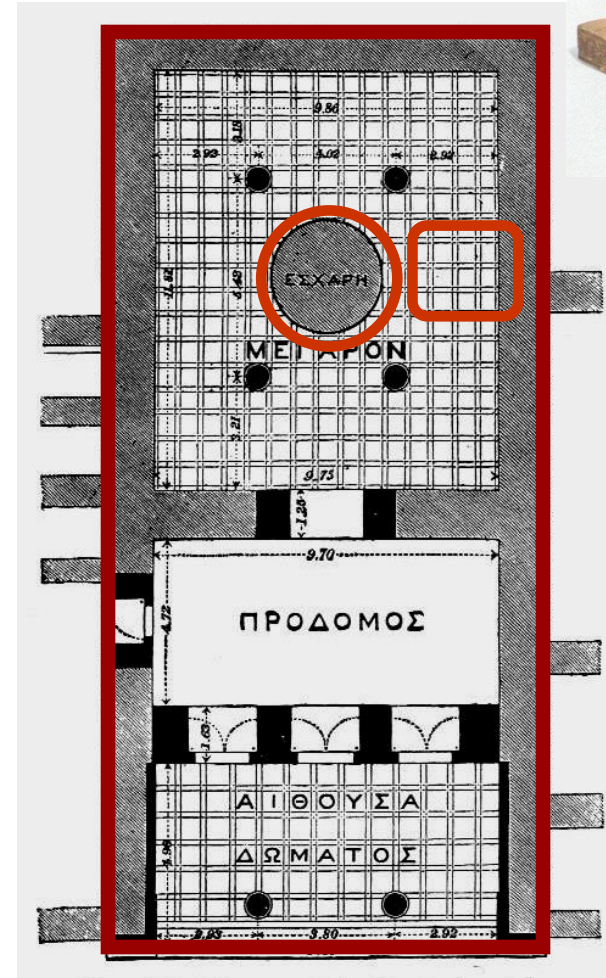
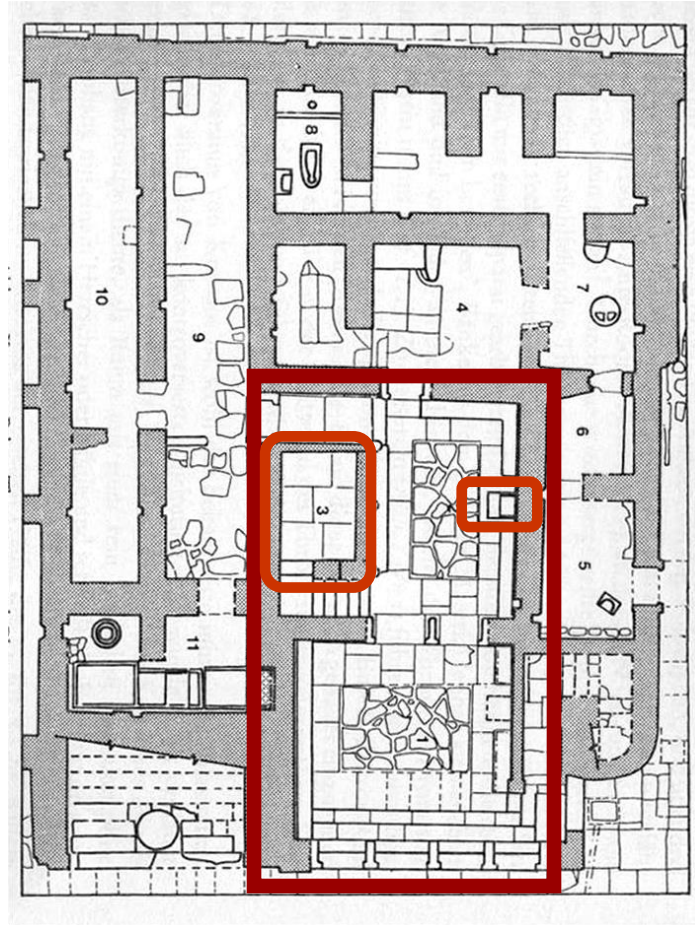

Κτιστός τάφος Ε.ΙΙΙ.7
(κατασκευάστηκε κατά την όψιμη ΜΕ/ΥΕ Ι·
ανακατασκευή στην ΥΕ ΙΙ))

'Μέγαρον' Β (κάτω από το Τελεστήριον)
ορθογώνιο κτήριο: ΥΕ ΙΙΑ-Β
πλατφόρμα και περίβολος: ΥΕ ΙΙΒ-ΙΙΑ1
Επεκτάσεις Β1-Β2-Β3: ΥΕ ΙΙΑ2-ΙΙΒ

Κνωσιακά ερεθίσματα ή απομιμήσεις;

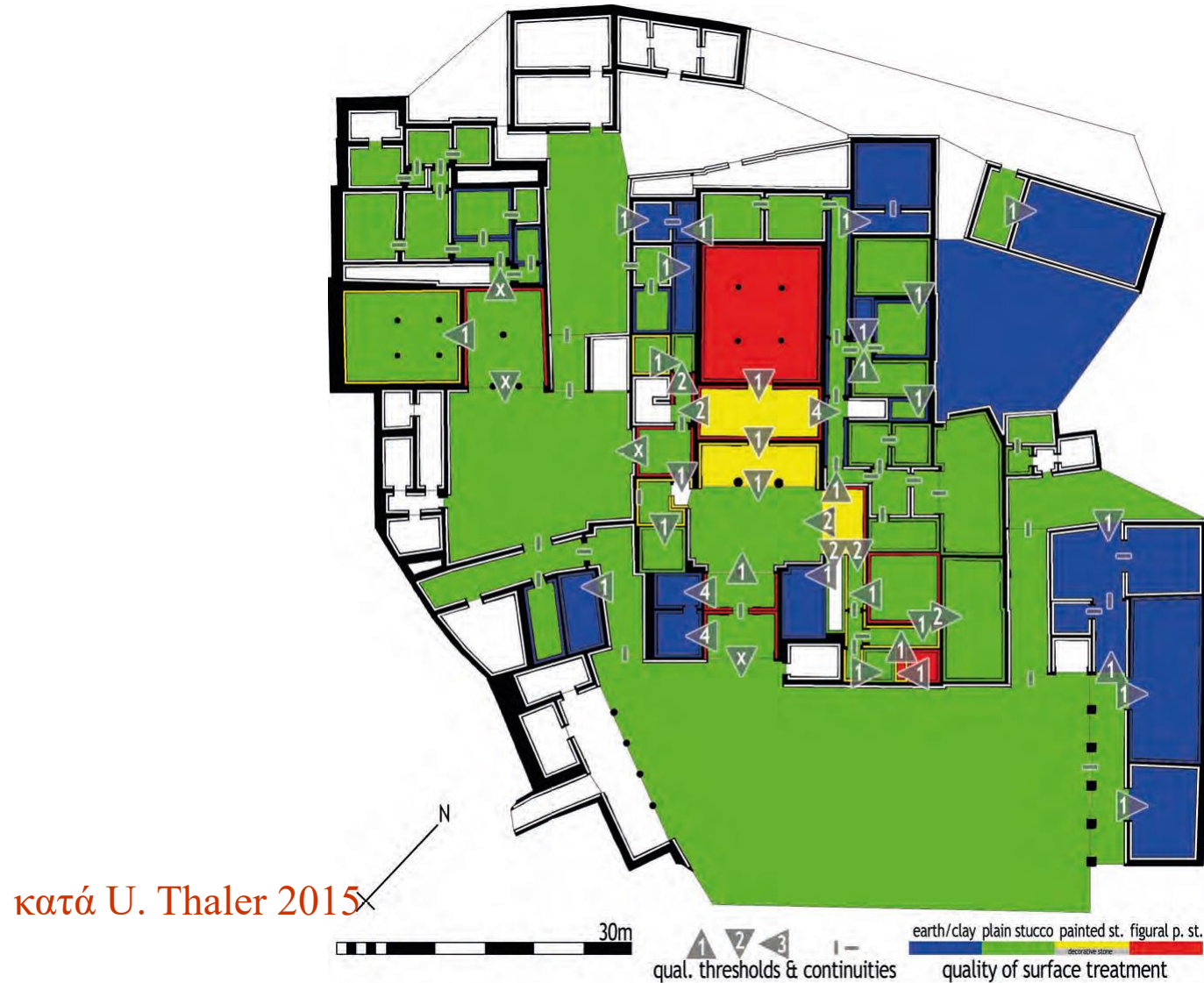

Η κυκλοφορία εντός των συγκροτημάτων εστιάζει στο ‘μέγαρο’

κατά U. Thaler 2015

Η κυκλοφορία εντός των συγκροτημάτων εστιάζει στο ‘μέγαρο’

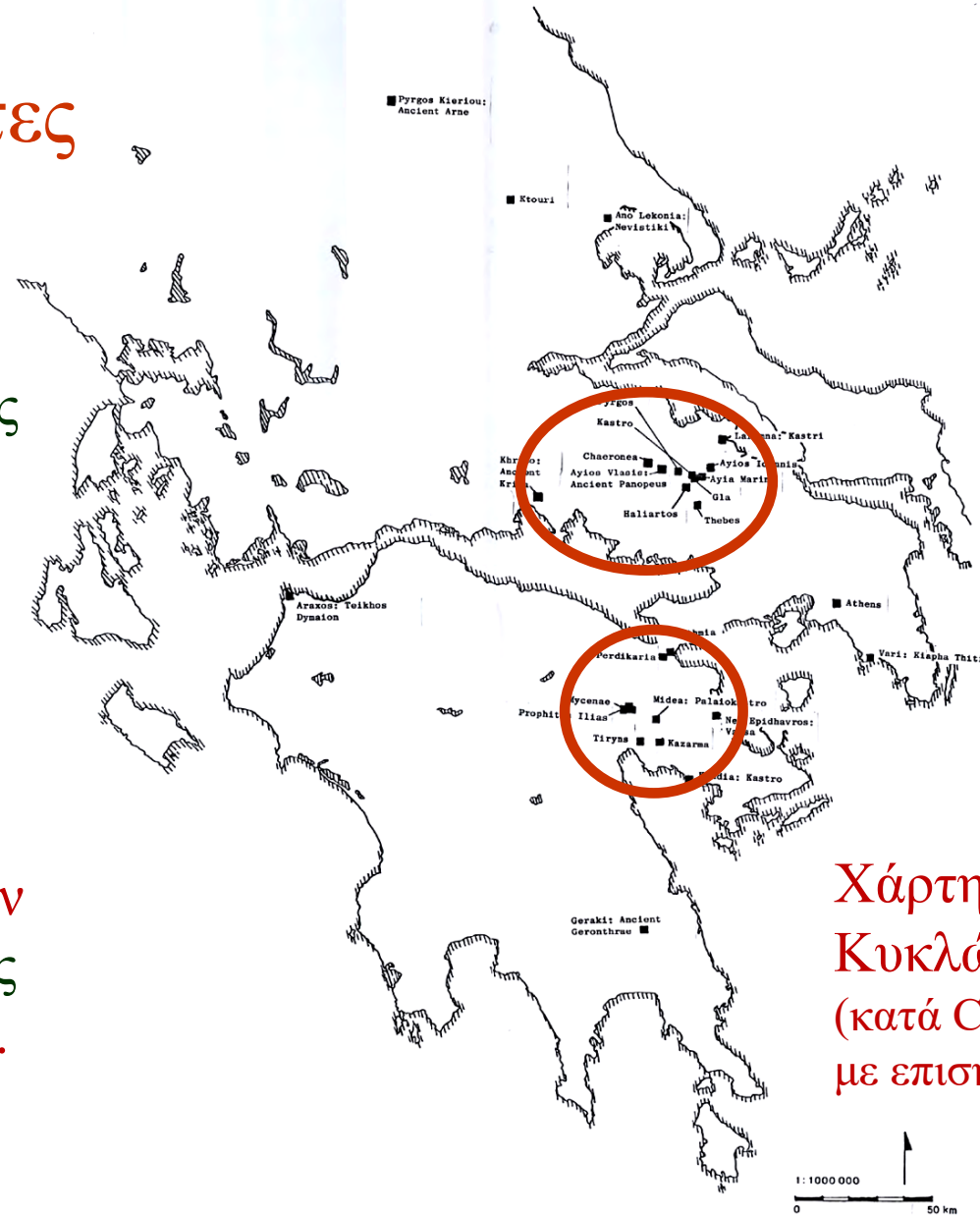

Μνημειακές σκοπιμότητες

Οι οχυρωμένες Υστεροελλαδικές
ακροπόλεις είναι *πρωτίστως*
αποτελεσματικά πολιτικές δηλώσεις
κύρους και ισχύος

Η αμυντική τους σκοπιμότητα
θα μπορούσε να είναι
δευτερεύουσα

Γνωστές αμυντικές κατασκευές
(όπως ΒΑ επέκταση του τείχους των
Μυκηνών) υπήρξαν *μεταγενέστερες*
προσθήκες του όψιμου 13^{ου} αι. π.Χ.

Χάρτης κατανομής της
Κυκλώπειας τοιχοδομίας
(κατά C. Loader 1995,
με επισημειώσεις)

Η ‘Κυκλώπεια’ τεχνοτροπία

Ορίζοντας το ‘Κυκλώπειο’

Ο παραδοσιακός ορισμός στηρίζεται στο μέγεθος των ογκολίθων

Αβαθής θεμελίωση στο φυσικό βράχο

Αργοί ή ελαφρώς σχηματισμένοι ογκόλιθοι (boulders = λίθοι μεγαλύτεροι των 10.1 ιντσών/ 2,6 εκ) με μικρότερους λίθους στα ενδιάμεσα κενά τους

8-10 m αρχικό ύψος, 5-6 m πάχος σε μερικές περιπτώσεις

Επεξεργασία μόνο στις εξωτερικές επιφάνειες των ογκολίθων

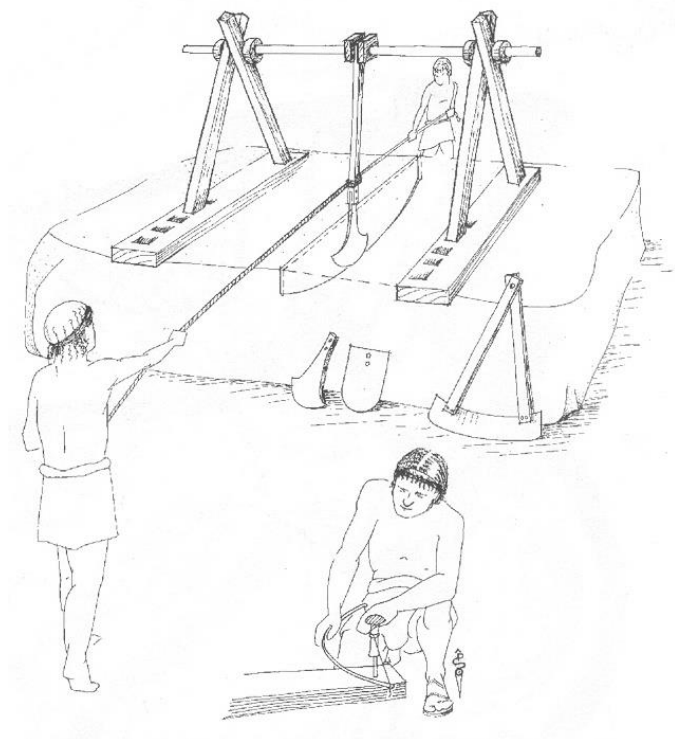
Η τεχνοτροπία αυτή συνδυάζεται με **ξεστή ή πελεκητή (ashlar)** λιθοδομία μόνο σε εξωτερικές περιπτώσεις

Τυπικό παράδειγμα
‘Κυκλώπειας’ οχύρωσης
από τις Μυκήνες
(Βόρεια Πύλη)

Η ‘Ξεστή’ (Ashlar) και η ‘Κυκλώπεια’ τεχνοτροπία

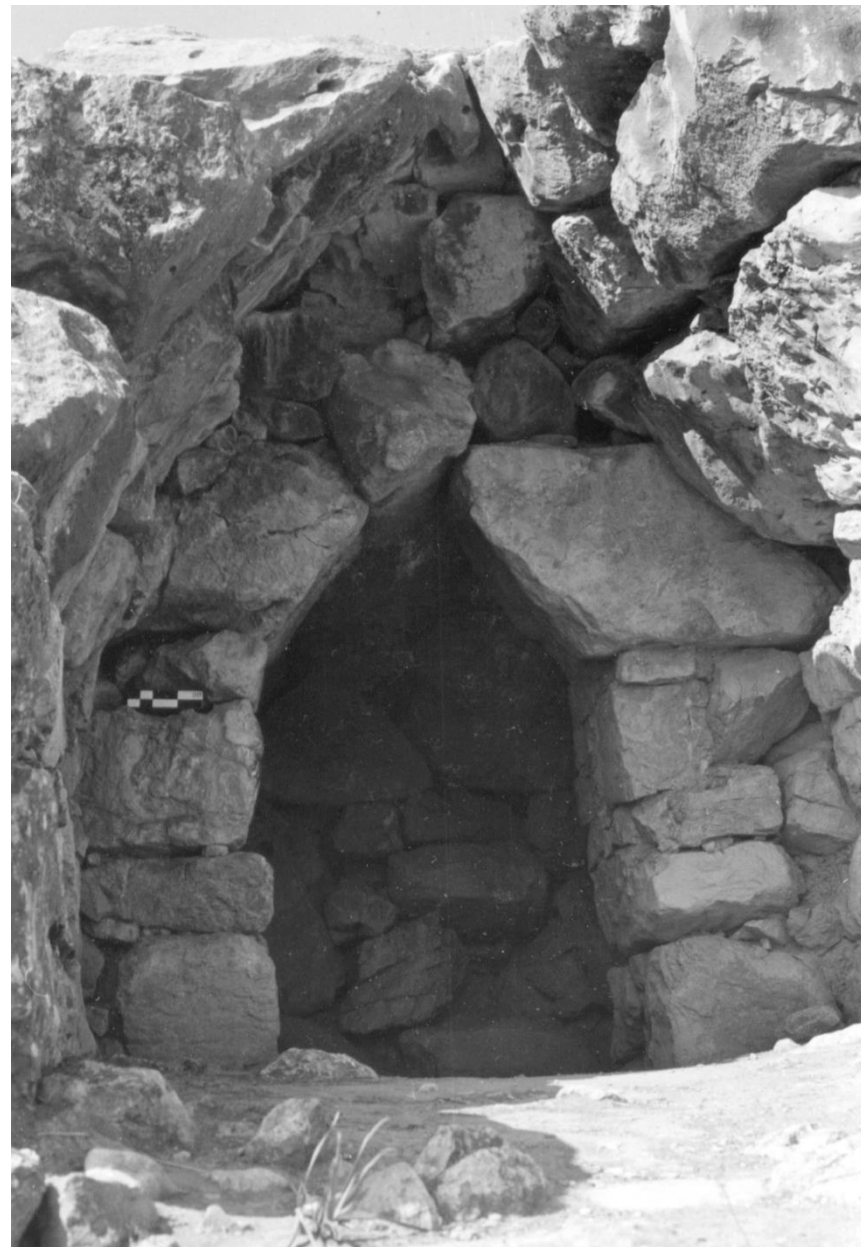

Τίρυνθα (Μεγάλο Πρόπυλο, ΝΔ anta, νότιος ογκόλιθος, Δ πλευρά λίθου) [κατά Blackwell 2014, fig.2]

Πριόνι τύπου εκκρεμούς (‘pendulum saw’) [υποθετική αναπαράσταση]

↑ Σήραγγα με εκφορικό τρόπο δόμησης
Boğazköy (αρχαία Hattuša)

→
Σήραγγα με
εκφορικό τρόπο δόμησης
(Τίρυνθα)

Εκφορικές σήραγγες στην Αργολίδα και την Ανατολία

Βūyūkaya (Πυλίδα 3)

Μυκήνες: είσοδος υπόγειας κρήνης

Hattuša 'Ιερή κρήνη'
Δ. του 'Μεγάλου
Ναού' (πρβλ. αντίστοιχη
κατασκευή στο
Oymağaz Höyük (= Nerik;)
(α' μισό 15^{ου} αι. π.Χ.)

Τίρυνθα: πύλη σήραγγας
στην Κάτω Ακρόπολη

Alaca Höyük

Τίρυνθα: πυλίδα Δυτικού Προμαχώνα

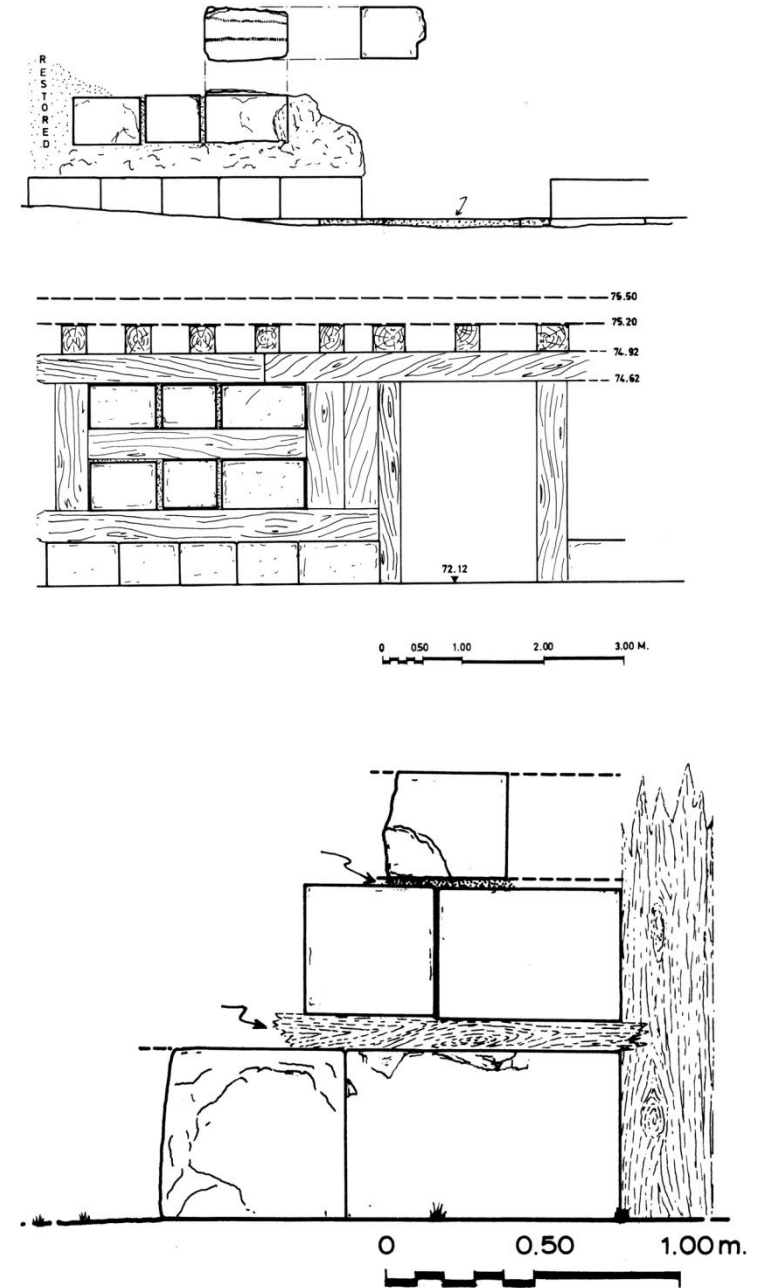
Τεχνικές, τεχνοτροπίες και υλικά

Ξεστή ή πελεκητή τοιχοποιία (κυρίως σε πωρόλιθο) απαντά ήδη στην ΥΕ ΙΙΑ στις ‘μάσκες’ των προσόψεων των θολωτών τάφων (π.χ.: Μυκήνες, Πρόσυμνα, Περιστεριά, Άνθεια)

Κατά την ΥΕ ΙΙΒ πελεκητοί πώρινοι ογκόλιθοι δεν απαντούν πλέον, εκτός από παλαιότερους που χρησιμοποιούνται ξανά (εξαιρέσεις περιλαμβάνουν: Πώρινος Τοίχος Μυκηνών, ‘Θησαυρός του Ατρέα’, ‘τάφος της Κλυταιμήστρας’)

Οι Μυκήνες αλλάζουν από ξεστό πωρόλιθο σε ξεστό κροκαλοπαγή λίθο! (Ατρέας, Κλυταιμήστρα, Πύλη Λεόντων)

Η παρακμή της ξεστής τοιχοδομίας μπορεί να αποτελεί “a deliberate shunning of the Minoan legacy” (M. Nelson)

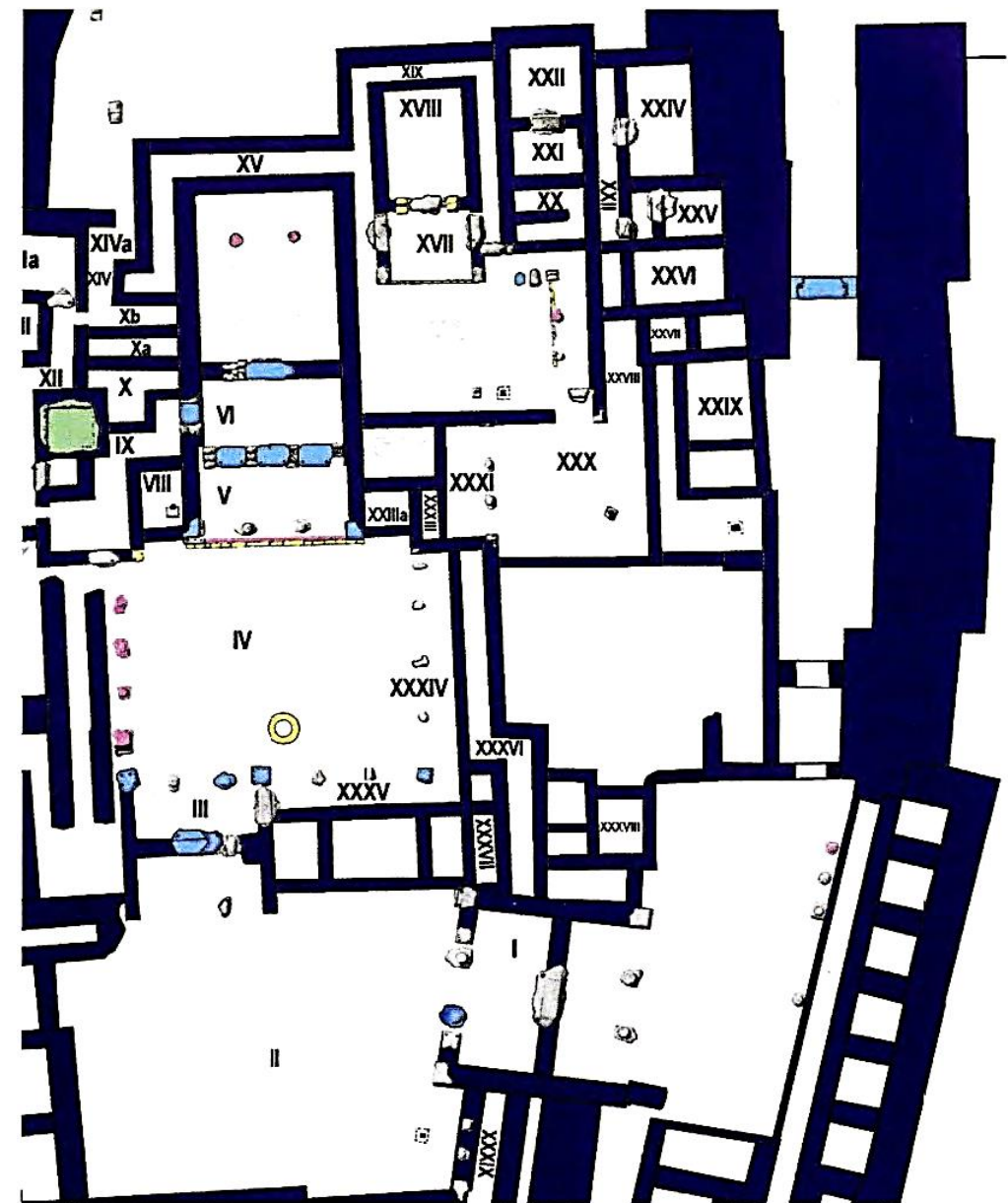

Άσκηση:
Που είναι ο πελεκητός λίθος σε δεύτερη χρήση;

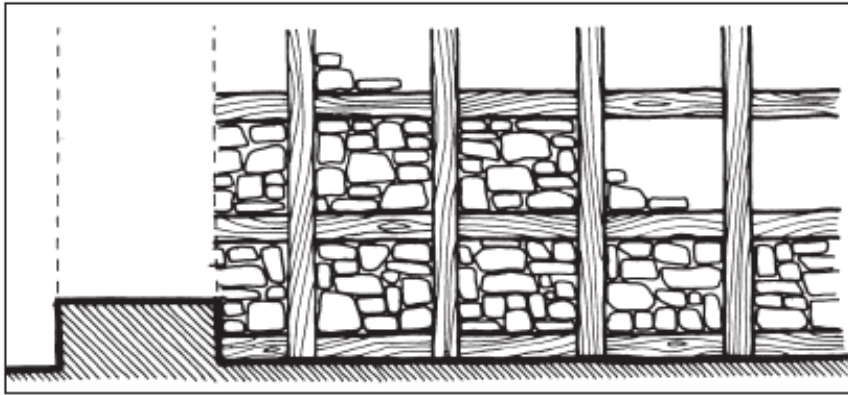
Κοίταζαν που πατούσαν στην ΥΕ IIIB Τίρυνθα...

Χρήση του ξεστού
κροκαλοπαγούς λίθου (conglomerate)
σε κατώφλια και βάσεις κιόνων
σε συγκεκριμένα σημεία
του ανακτορικού συγκροτήματος

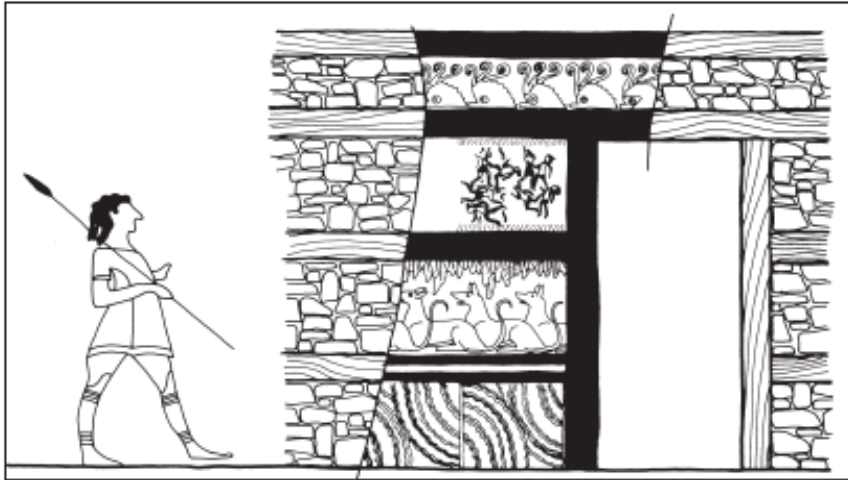
	Light gray lime-sandstone		Unknown stone
	Reddish limestone		Conglomerate

Ευλοδεσιά: ταυτίσεις και παρεξηγήσεις

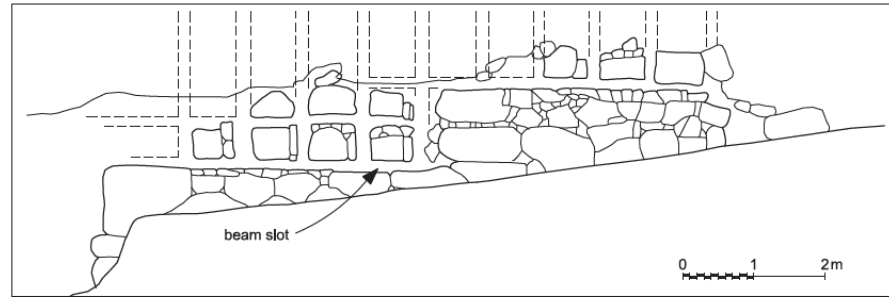

3.42 Reconstructed xylodesia building system (after PN I, 78-79).

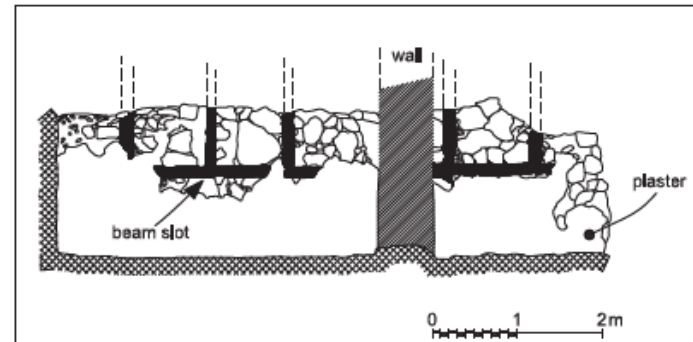
Ευλοδεσιά: θεωρητική αποκατάσταση (Nelson)

3.43 Reconstruction of fresco decoration, northeast wall of Room 64 (after PN II, ID64, 39-38C64, 22H64 and 1F2).

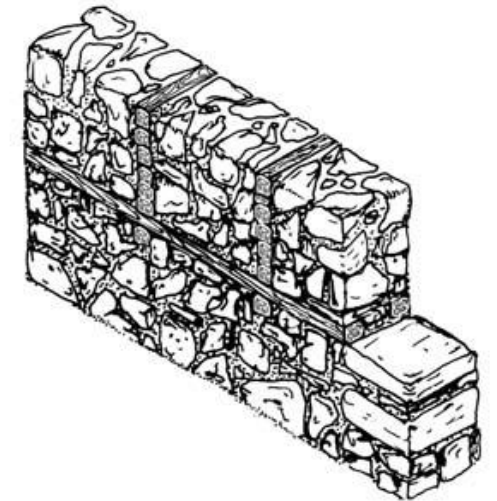
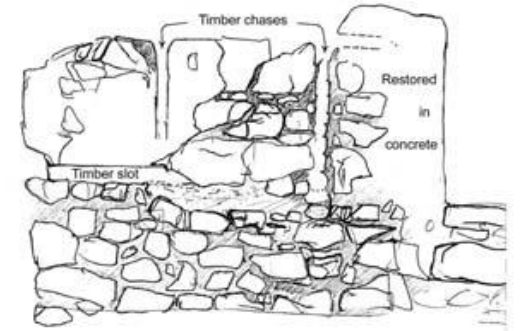

3.58 West wall of ramp at Mycenae (after Wace 1949, fig. 24b).

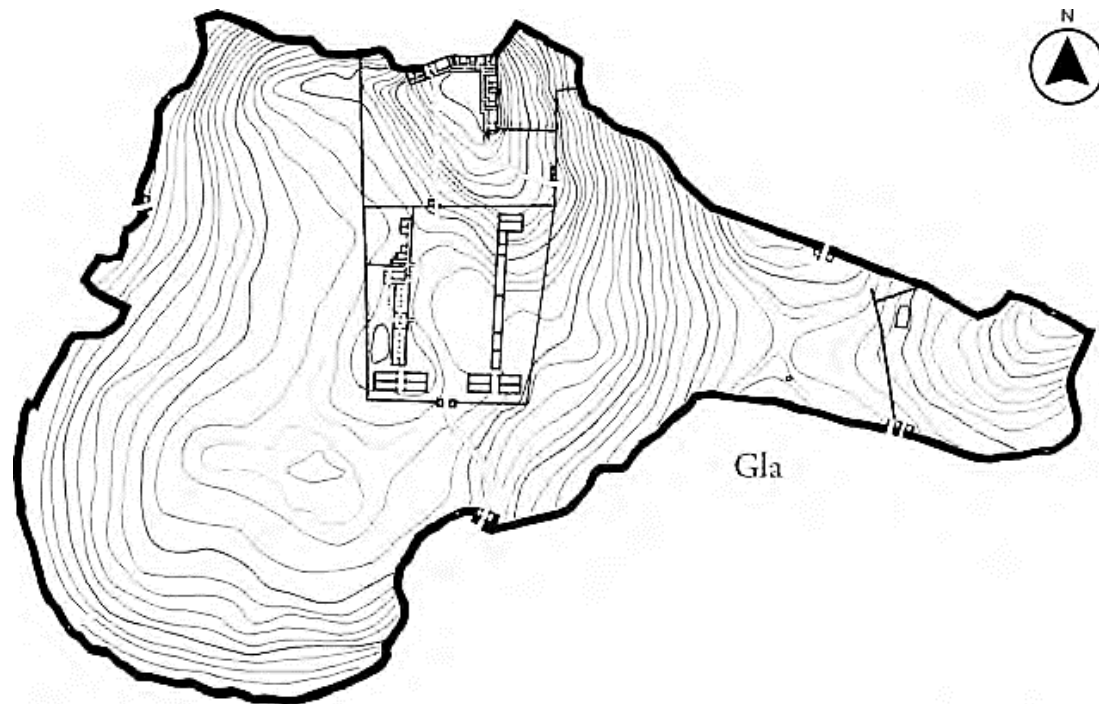

3.59 Wall of South House at Mycenae (after Wace 1949, fig. 24a).

Ευλοδεσιά στις Μυκήνες
(αναβάθρα, Νότια Οικία)

Ευλοδεσιά στις Μυκήνες
(Οικία Τσουντα)

Ζητήματα κλίμακας:
ο Γλας και τα ανάκτορα
της Πελοποννήσου και
της Κρήτης

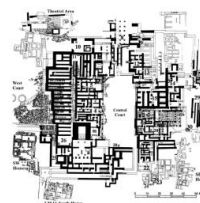
Pylos

Mycenae

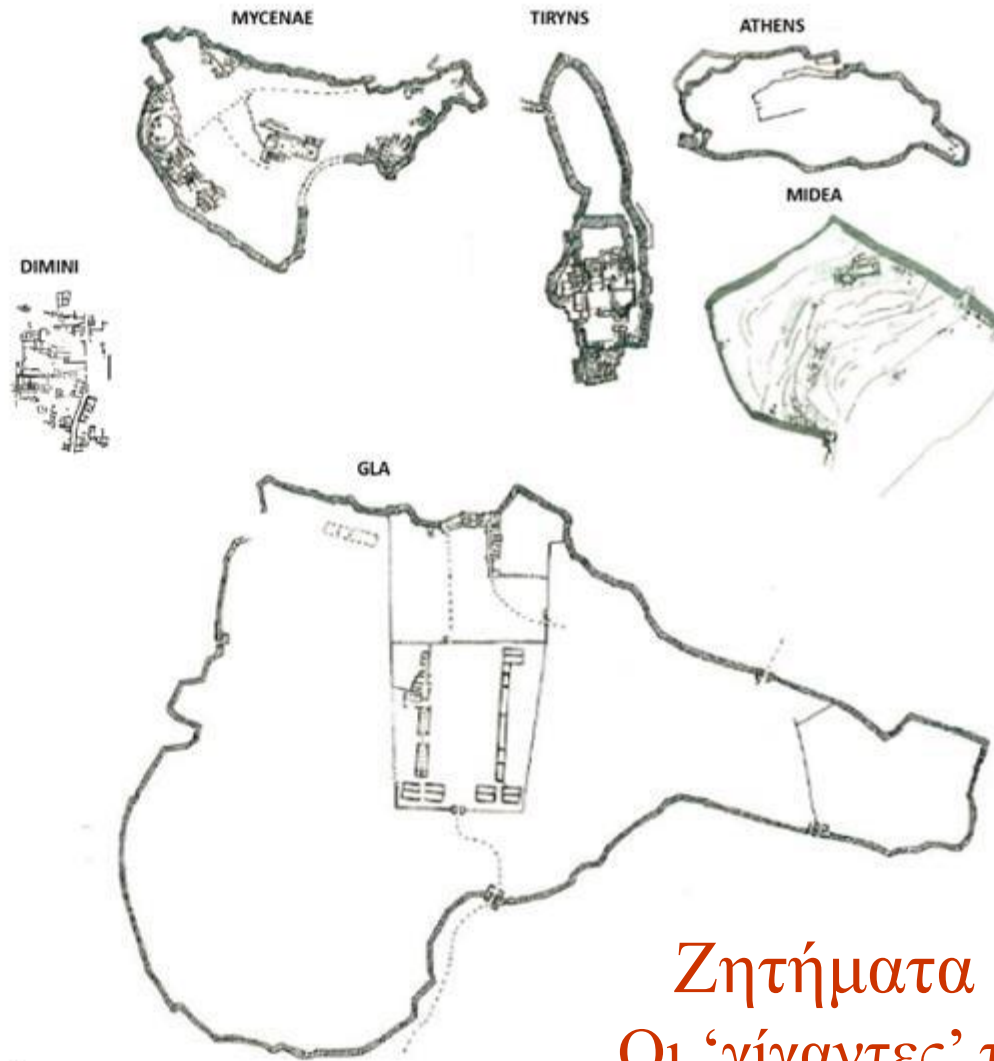
Tiryns

0 50 100 200 300 m

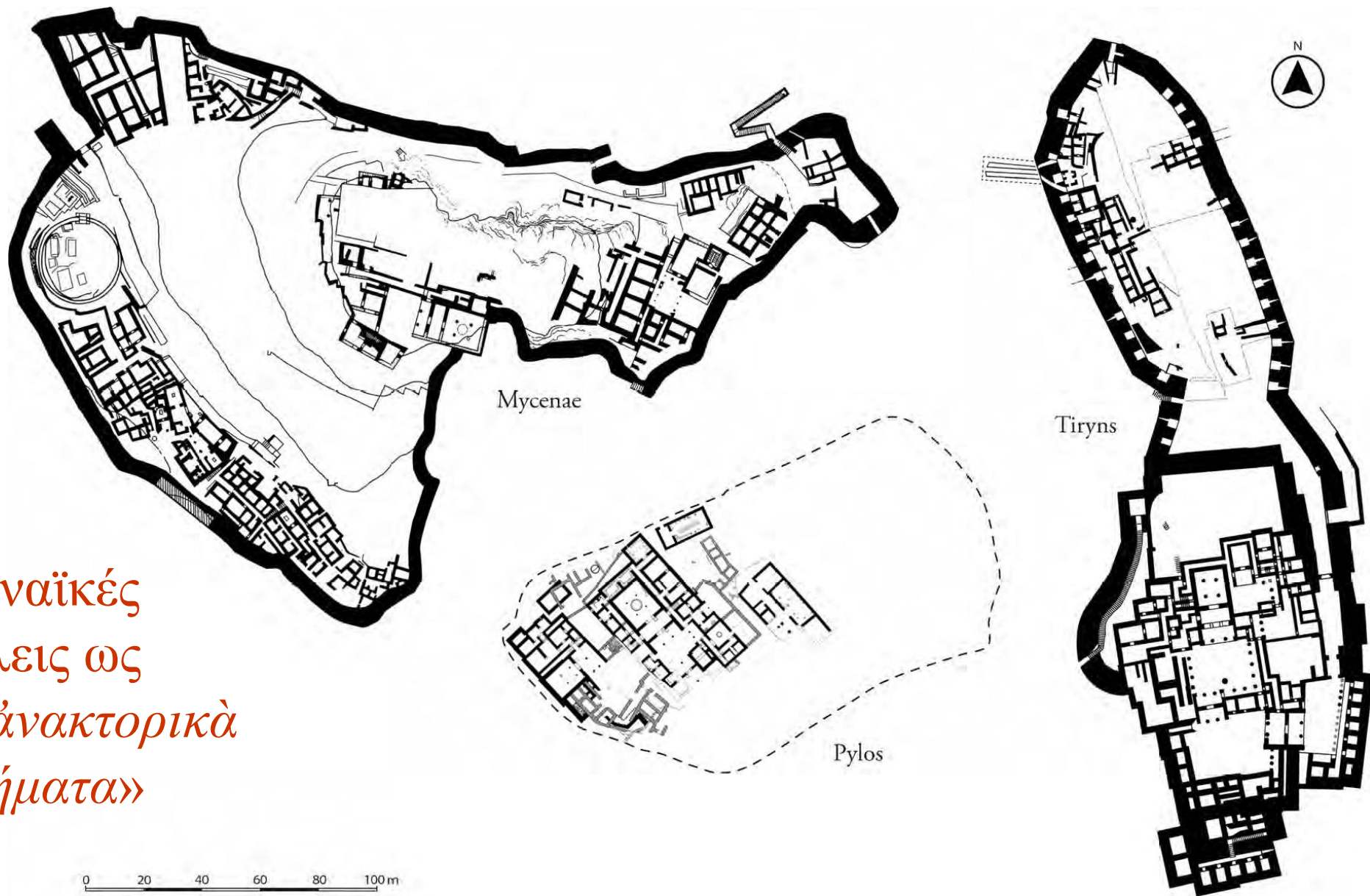

0 100 200 400 m

Ζητήματα κλίμακας:
Οι 'γίγαντες' της Βοιωτίας;

Οι μυκηναϊκές
ακροπόλεις ως
«τειχισμένα ανάκτορικά
συγκροτήματα»

Θέσεις της ηπειρωτικής Ελλάδας που έχουν δώσει
(βέβαια ή πιθανά) διοικητικά τεκμήρια *πριν* την ΥΕ ΙΙΒ

Η πλειονότητα των Υστεροελλαδικών τεκμηρίων Γραμμικής Β (Μυκήνες, Θήβα, Πύλος) ανήκει στην Υστεροελλαδική ΙΙΒ ή τη μετάβαση στην ΙΙΓ (β' μισό 13^{ου} αι./ αρχές 12^{ου} αι. π.Χ.)

Η χρονολόγηση του κυρίου όγκου* των πινακίδων της Κνωσού είναι προβληματική:

Αρχή της ΥΜ ΙΙΑ2 ή Πρώιμη ΥΜ ΙΙΒ;

[*εκείνες του 'Δωματίου των Πινακίδων Αρμάτων' είναι μάλλον ΥΜ ΙΙ-ΙΙΑ1]

Η γένεση του ‘Μυκηναϊκού’ ανακτορικού συστήματος

‘Μινωκά’ και ‘Μυκηναϊκά’ ανάκτορα: οι φαινότυποι

Γένεση Μινωικών ανακτόρων
(Μεσομινωική IB-II*)

Κρητική υπόθεση (ακόμη και αν
δεχθούμε την ύπαρξη εξωτερικών
‘ερεθισμάτων’ > **ασαφή...**)

Παρατηρείται ετερομορφία στις
διοικητικές πρακτικές

Ομοιομορφία στη σημασία που αποδίδεται
στις λεγόμενες ‘Κεντρικές Αυλές’

Γένεση ‘Μυκηναϊκών’ ανακτόρων
(Υστεροελλαδική IIB-III A1 ως III A2/
Υστερομινωική II-III A1)

Αφορά ευρύτερες περιοχές του νοτίου
Αιγαίου (Κρήτη, Πελοπόννησος, Κεντρική
Ελλάδα ως την παράκτια Θεσσαλία)

Αξιοσημείωτη ομοιομορφία στις διοικητικές
πρακτικές

Συγκλίνουσες πορείες: οι διαφορετικές
ιστορικές πορείες που ακολούθησαν οι επιμέρους
περιοχές συνέκλιναν -με την εδραίωση των
ανακτόρων- σε ένα ομοιόμορφο αποτέλεσμα

Παράλληλα, αντιθέσεις, αποκλίνουσες και συγκλίνουσες τροχιές

Οι διαφορετικές ιστορικές πορείες των περιοχών του νοτίου Αιγαίου
(17^{ος}/16^{ος} – 13^{ος} αι. π.Χ.)

Κρήτη (Κεντρική και Δυτική)

- Γραφογνωστικό υπόβαθρο
- Ελλαδο-Μινωικός **συγκρητισμός**
- Τα ‘μέγαρα’ και οι οχυρωμένες ακροπόλεις δεν υιοθετήθηκαν **ποτέ**
- Οι ΥΜ ΙΙΙ τάφοι δεν είναι ιδιαίτερα μνημειώδεις
- Το ανάκτορο της Κνωσού **διατήρησε** τη βασική Νεοανακτορική του εμφάνιση

Αργολίδα

- Οι Μυκήνες εμφανίζονται χωρίς αντίπαλό στο σύνολο σχεδόν της Πρώιμης Μυκηναϊκής εποχής
- Θολωτοί τάφοι **υιοθετούνται** στην ΥΕ ΙΙΑ
- **Τρία** διοικητικά κέντρα κατά τον 13^ο αι. π.Χ. (**Μυκήνες, Τίρυνθα, Μιδέα**)

Μεσσηνία

- **Πληθώρα** ανταγωνιστικών κέντρων στην πρώιμη Μυκηναϊκή (**Πύλος, Περιστεριά, Οσμαναγα, Τραγάνα, Ίκλαινα;**)
- **Θολωτοί** τάφοι τοπική εξέλιξη (ύστερη ΜΕ-ΥΕ Ι)
- Επέκταση ενός κέντρου έναντι άλλων
- **Ένα μοναδικό** ανάκτορο γύρω στα 1200 π.Χ. (**Πύλος**)

Βοιωτία

- Οι θολωτοί τάφοι **δεν** υιοθετούνται
- Τοπικές παραδόσεις στα ταφικά έθιμα (**τοιχογράφηση θαλαμωτού/ πήλινες λάρνακες**)
- Θέσεις μοναδικής σημασίας (**Γλας;**)
- **Μοναδικό(;) ανάκτορο** κατά τον 13^ο αι. π.Χ. (**Θήβα**)

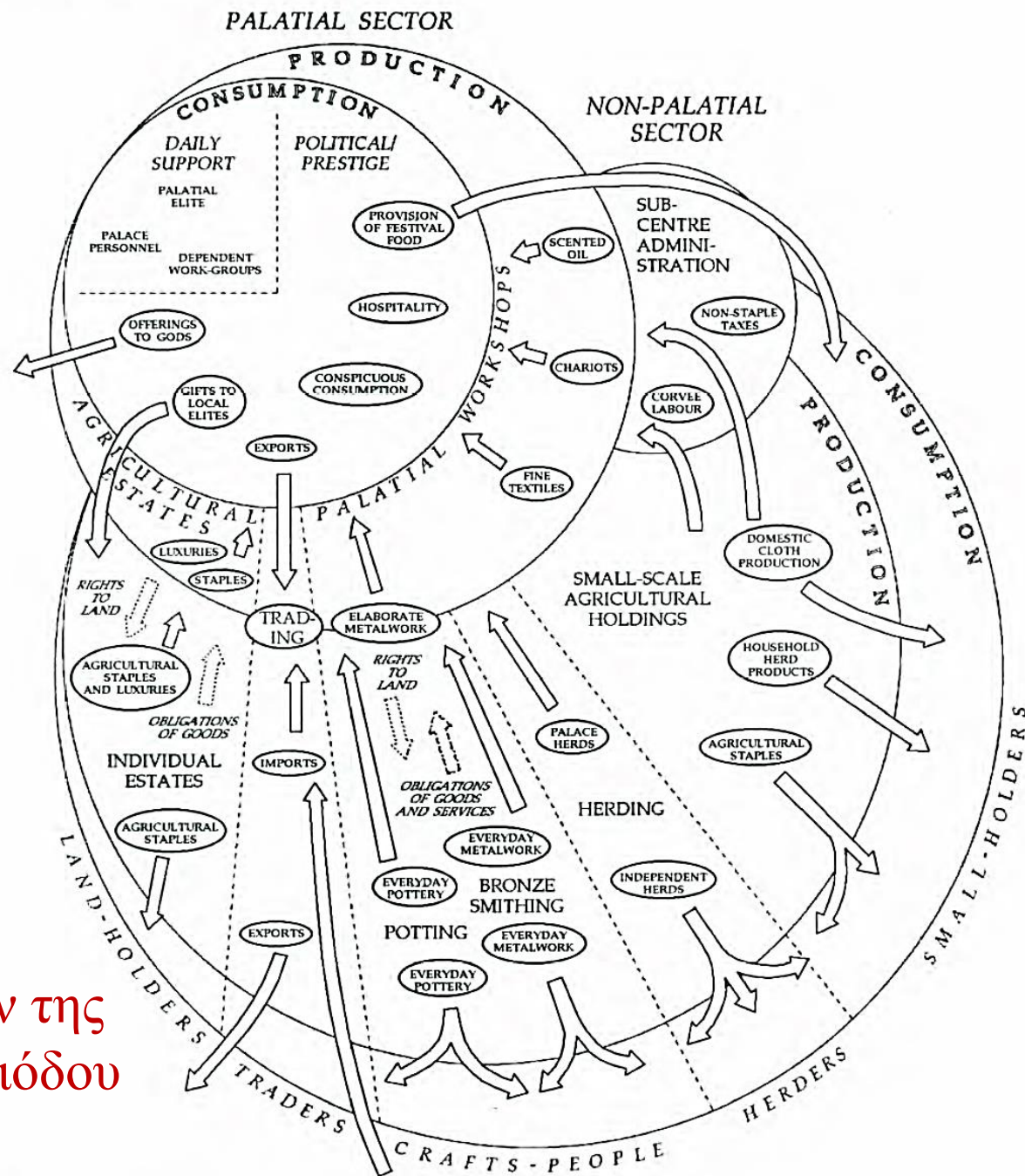
Συγκρατούμε:

α) το μέγεθος του μη-ανακτορικού τομέα της οικονομίας (τις οικονομικές δράσεις που το ανάκτορο δεν φαίνεται να ελέγχει)

β) την αλληλεπίδραση του ανακτορικού τομέα με τον μη-ανακτορικό τομέα

γ) το ρόλο του ανακτόρου ως μεγάλου καταναλωτή

Δομικά στοιχεία των ανακτορικών οικονομιών της Τρίτης Ανακτορικής περιόδου (διάγραμμα: T. Whitelaw)

Μερικά προλεγόμενα για τις ανακτορικές διοικήσεις...

- Τα ανάκτορα είναι πολύ ‘εκλεκτικά’ στο είδος, το βάθος και την ένταση των οικονομικών τους ενασχολήσεων
- Ο μη-ανακτορικός τομέας δεν ήταν απλά περιφερειακός στο «κεντρικό και κυρίαρχο» ανάκτορο: καλό είναι να μην τον υποτιμούμε
- Τα ανάκτορα ήταν πράγματι «κεντρικά και κυρίαρχα», αλλά δεν ήλεγχαν ολόκληρη την οικονομία
- Οι επιγραφές στη Γραμμική Β γραφή μας δίνουν πληροφορίες πάντοτε από την σκοπιά της ανακτορικής διοίκησης

Η ‘εσωτερική elite’

Ο /wánaks/

Είναι ο μόνος τιτλούχος που εμφανίζεται σε θέση παράλληλη με εκείνη των θεών (πινακίδες **Fr** τής Πύλου)

Είναι ο μόνος τιτλούχος που φέρεται να *ορίζει άλλον τιτλούχο αξιωματούχο* (**PY Ta 711.1**) και που η συμμετοχή του περιγράφει μια τελετουργική περίσταση (μύηση του *wánaktos* αναφέρεται στην **PY Un 2.1**)

Είναι ο μόνος τιτλούχος που το παράγωγο από τον τίτλο του επίθετο φέρει την αντιθετική κατάληξη -teros/ (*wa-na-ka-te-ro* */wanákteros/): Τα /wanáktera/ διαχωρίζουν τα του ηγεμόνα από εκείνα των άλλων προσώπων (/wanákteros/ δεν σημαίνει ‘ανακτορικός’, αλλά δηλώνει προσωπική σύνδεση με τον ηγεμόνα)

Ο τίτλος /wánaks/ δηλώνει τον ηγεμόνα, ως μια μορφή μεταξύ θεών και θνητών, κεντρική και εξάίρετη μέσα στην μυκηναϊκή κοινωνία

Η γένεση της ‘ιδεολογίας του /wánaktos/’ και ο Κρητο-Ελλαδικός συγκρητισμός

Ο όρος **wánaks* (< **wanakt-s* ή **wanak-s*)
δεν έχει γνωστή ετυμολογία και αποτελεί πιθανώς
δάνειο στην ελληνική γλώσσα

Η πιθανότερη πηγή προέλευσης είναι η/ μία Μινωική γλώσσα

Η γένεση της ‘ιδεολογίας του /wánaktos/’ και ο Κρητο-Ελλαδικός συγκρητισμός

Η υιοθέτηση ενός τίτλου συνοδεύεται κατά κανόνα με την υιοθέτηση ιδεολογημάτων που τον συνοδεύουν, ακόμη και αν αυτά προσαρμόστηκαν στα διάφορα περιβάλλοντα ‘λήψης’ (Κεντρική και Δυτική Κρήτη, Βοιωτία, Μεσσηνία, Λακωνία

Η ‘εσωτερική elite’

Ο /lāwāgē(r)tās/ (*ra-wa-ke-ta*)

Τον όρο τον κατανοούμε κυρίως ετυμολογικά δυστυχώς (αυτός που /άγει/ ή /ageírei/ τον /lāwón/)

Οι πολεμικές συνδέσεις του όρου *λαός* στον Όμηρο έχουν οδηγήσει στην διαδεδομένη ερμηνεία του τίτλου ως ‘πολεμάρχου/ στρατιωτικού αρχηγού’

Ωστόσο, ο ρόλος του μπορεί να περιλάμβανε και την ενσωμάτωση εξωτερικών κοινοτήτων στα Μυκηναϊκά ανακτορικά κράτη

Αν και κατώτερος του /wánaktos/ (όπως υπονοείται στην **PY Er 312**) οι δυο τους μοιράζονται το μοναδικό προνόμιο να κατέχουν από ένα /témenos/

PY Er 312

Er 312

(H 24)

- .1 wa-na-ka-te-ro , te-me-no [/wanáķteron témenos/
.2 to-so-jo []pe-ma GRA 30
.3 ra-wa-ke-si-jo , te-me-no GRA 10 /lāwāgé(r)sion témenos/
.4 *vacat*
.5 te-re-ta-a , to-so pe-ma GRA 30
.6 to-so-de , te-re-ta VIR 3
.7 wo-ro-ki-jo-ne-jo , e-re-mo
.8 to-so-jo , pe-ma GRA 7[
.9 *vacat*

Άλλοι μυκηναϊκοί τίτλοι

Η ίδια η ύπαρξη ποικίλων τίτλων μαρτυρά θεσμοποίηση της εξουσίας:

Η εξουσία εδράζεται σε *τίτλους* και *αξιώματα* που είναι διακριτά από το χάρισμα και την αξία ενός συγκεκριμένου προσώπου

Οι πηγές πληροφόρησής μας είναι:

α) ετυμολογικές κυρίως (βλ. *ra-wa-ke-ta* < /lāwós/ + /ǎgō/)

β) όπου έχουμε πληροφορίες από τα συμφραζόμενα των πινακίδων, η αξία τους είναι συχνά προβληματική:

Είναι ενδεικτικό ότι οι /telestai/ αναφέρονται κυρίως σε σχέση με τη γαιοκατοχή ή ότι οι /g^wasilēwes/ δραστηριοποιούνται κυρίως σε σχέση με την κατεργασία του χαλκού; Ίσως να έτυχε να σωθούν οι συγκεκριμένες αναφορές

Άλλοι μυκηναϊκοί τίτλοι και θεσμοί

te-re-ta /*telestās*/ < /*télos*/

Συσχετισμός με το ρήμα *te-re-ja-e* /*teleiáen*/ που δηλώνει κάποια υπηρεσία που συνοδεύει την κατοχή γης(;)

ka-ru-ka /*kāruks*/ (πρβλ. κῆρυξ)

Άγνωστα καθήκοντα (ανάλογα των κηρύκων της 1^{ης} χιλ. π.Χ.;

qa-si-re-u /*g^wasileús* (πρβλ. βασιλεύς)

Άγνωστης ετυμολογίας (~ /*wánaks*/), πιθανώς δάνειο
Ίσως οι /*g^wasilēwes*/ ήταν ένας εξω-ανακτορικός (και ίσως παλαιότερος) θεσμός που επιβίωσε εντός του ανακτορικού συστήματος και επανήλθε δυναμικά μετά την κατάρρευσή του;

da-mo /*dāmos*/ (πρβλ. δᾶμος, δῆμος)

Οι τοπικές κοινότητες, οι οποίες εμφανίζονται ως πολιτικές οντότητες με ιδιαίτερο κύρος στις λιγοστές αναφορές τους

ke-ro-si-ja /*geronsiā*/ (πρβλ. γερουσία)

‘Συμβούλιο των Γερόντων’

e-qe-ta /*hek^wétās*/ (πρβλ. ἐπέτᾱς)

Ετυμολογική σύνδεση με τη ρίζα **sek^w*- ‘ακόλουθος/ σύντροφος’
Είχαν (και) στρατιωτικά καθήκοντα

Άλλοι μυκηναϊκοί τίτλοι: τοπικοί αξιωματούχοι

ko-re-te ko-re-tēr

και

po-ro-ko-re-te pro-ko-re-tēr

αυτοί που τρέφουν/ χορταίνουν (τις κοινότητες;) [πρβλ. κόρος];

ή σύνδεση με τον όρο *κοίρανος* ‘αρχηγός’

Τοπικοί αξιωματούχοι υπεύθυνοι για τις ‘επαρχίες’
(τουλάχιστον στην Πύλο)

da-mo-ko-ro /dāmo-kóros/

αυτός που χορταίνει/ τρέφει τον /dāmon/;

Προπαγανδιστικός τίτλος (όπως και του *ko-re-te*)

Διοριζόταν απευθείας από τον ηγεμόνα (**PY Ta 711.1**:
ο *d.* ονομάζεται /Augewās/). Ίσως υπεύθυνος για κάθε
επικράτεια(;))

du-ma /dumar/;

(Πλ. /dumartes/;)

τοπικοί αξιωματούχοι; (σχέση με *ko-re-tēres* ασαφής)

(**PY An 192; Jo 438**)

Ισχύς χωρίς τίτλους: οι ‘Collectors’

‘Collectors’ ο σύγχρονος όρος των μελετητών για τα πρόσωπα
ή που φέρονται να κατέχουν σημαντικές περιουσίες (κυρίως
‘Κτήτορες’ κοπάδια ζώων) και πρέπει να ήταν υπολογίσιμοι
οικονομικοί παράγοντες στα όρια των ανακτορικών επικρατειών

Θα μπορούσαν να είναι μέλη προ- και εξω-ανακτορικών elite ομάδων;

Κατά κανόνα οι ‘Collectors’ δεν φέρουν τίτλους, αλλά, ενώ αυτό ισχύει περισσότερο στην Κνωσό, στην Πύλο δεν είναι σαφή τα στοιχεία (ο Am̥phimēdes που μπορεί να ήταν ένας /hek^wētās/, ή ο /Wedaneús/ μπορεί να ήταν ο /lāwāgē(r)tās/)

Ένα ευρύ ζήτημα: η συμπλοκή θρησκείας και πολιτικής

- Η οριοθέτηση μεταξύ ‘θρησκευτικού’ και ‘πολιτικού’ και μεταξύ ‘ιερού’ και ‘κοσμικού’ είναι θολή στις περισσότερες αρχαίες κοινωνίες
- Το επίκεντρο του εννοιολογικού συνεχούς θρησκείας/ πολιτικής μπορεί να το καταλάμβανε ο θεσμός του ηγεμόνα
- Ο ηγεμονικός τίτλος είναι ***φάναξ** > **ᾠναξ** (*wa-na-ka /wánaks/*):
 - προφανώς ανθρώπινος ηγεμόνας που όριζε αξιωματούχους (**PY Ta 711.1**) ή συμμετείχε σε τελετές μύησης (**PY Un 2.1**)... **Ωστόσο ο όρος μπορεί να ήταν ήδη και θεϊκός τίτλος** (πρβλ. Lord, Señor), όπως στον Όμηρο
 - εμφανίζεται (στη **Δοτική** *wa-na-ka-te /wanáktei/*) ως παραλήπτης αρωματικού λαδιού πλάι σε θεότητες (πινακίδες **Fr** της Πύλου) και αυτό δεν εκπλήσσει (οι ηγεμόνες είναι κοντά στους θεούς)

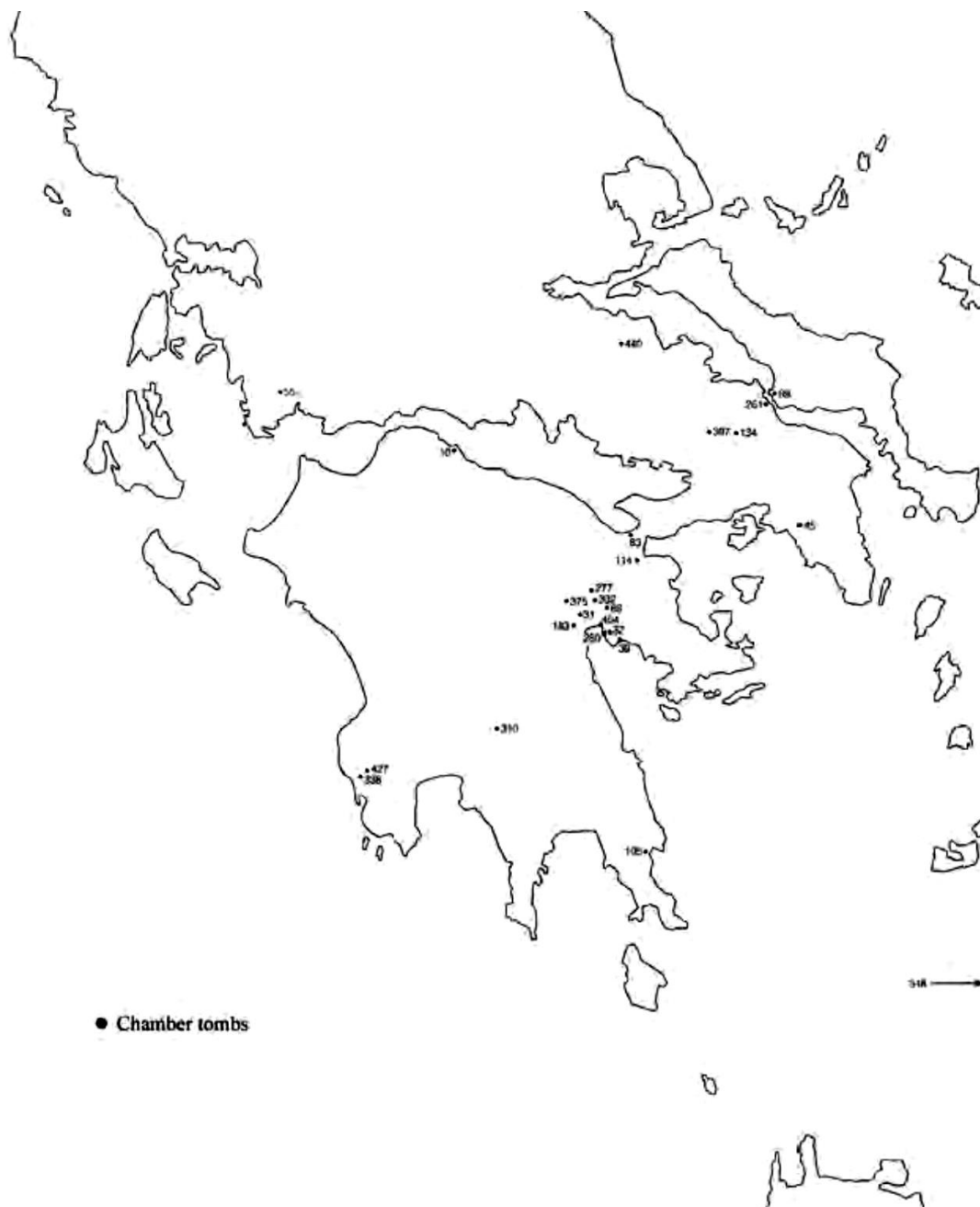
Τεκμαίροντας την κοινωνική δομή των ζωντανών από τις ταφικές πρακτικές

Είναι αξιοσημείωτο πόσο λίγα κτερίσματα ΥΕ ταφών θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ‘προσωπικά αντικείμενα’ με άμεση ειδική σχέση με κάποια απασχόληση του νεκρού όταν βρισκόταν στη ζωή

Ελάχιστες ταφές φέρουν *εργαλεία* (βλ. I. Kilian-Dirlmeier, *Δώρον Τιμητικός Ιακωβίδης* [2009] αριθμεί μόλις 15) και αυτές συχνά φέρουν εργαλεία που σχετίζονται με τον οπλισμό, όπως ακόνια ή σμίλες

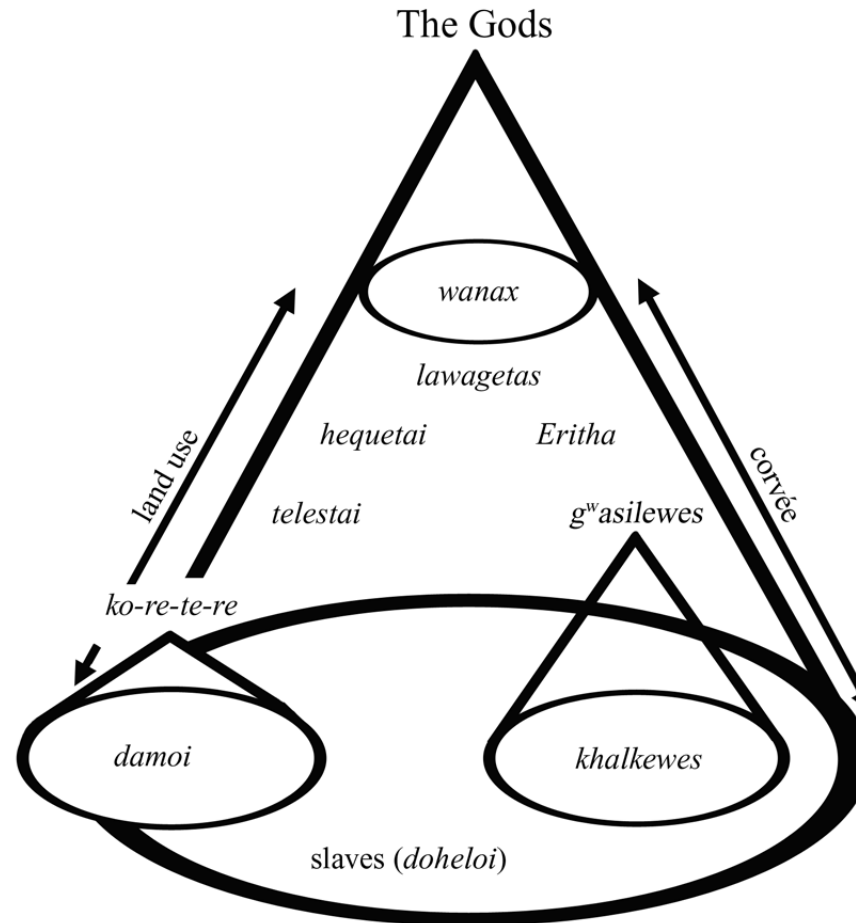
Αν και γενικά ο συσχετισμός **εκζήτησης μορφής** και **πλούτου κτερισμάτων** ισχύει....

.... είναι **δύσκολο** να δεχθούμε τον απόλυτο συσχετισμό μιας συγκεκριμένης κατηγορίας τάφων με μια **συγκεκριμένη** κοινωνική ομάδα

Η κατανομή των λαξευτών θαλαμοειδών τάφων
στην ηπειρωτική Ελλάδα
στις ΥΕ I-III και ΥΕ III φάσεις
(πηγή: Cavanagh - Mee [1998] *A Private Place*, figs. 5.3, 6.3)

Ειδικά κατά τις ανακτορικές φάσεις, η πληθώρα των τίτλων και των λεπτών διαφοροποιήσεων που διακρίνουμε στα κείμενα της Γραμμικής Β δεν αντιστοιχεί στην εικόνα των ταφικών συνόλων

Τι μας λένε οι τάφοι για τη μυκηναϊκή κοινωνία;

Η *μακρόχρονη* χρήση ταφικών χώρων και συγκεκριμένων τάφων → κοινωνική σταθερότητα

Η επικράτηση *συλλογικών* τάφων → μεγάλη σημασία δεσμοί συγγένειας/ σημασία οικογενειών ή ‘γενών’

Η προτίμηση για συγκεκριμένους τύπους τάφων, αλλά και τα τοπικά στοιχεία δείχνουν τη *δύναμη της παράδοσης*

Η ποικιλομορφία του συνόλου του μυκηναϊκού κόσμου υποδεικνύει *ένα διαφοροποιημένο κοινωνικοπολιτικό τοπίο όπου κάποιες κοινότητες είχαν την επιλογή να ενσωματώσουν ή να απορρίψουν ένα ρεύμα καινοτομιών* (λ.χ. τη διάδοση των λαξευτών θαλαμοειδών ή των κτιστών θολωτών)